

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE

SERIE NOUĂ
NR. XIV, 2018

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Colegiul de redacție

Prof. Dr. **ALEXANDRU BARNEA** (Universitatea București), Dr. **SANDA BALESU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France), Dr. **Constantin BĂJENARU** (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), Dr. **RADU BĂJENARU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **Luminița BEJENARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași; Centrul de Antropologie „Olga Necrasov” al Academiei Române - Filiala Iași), Prof. Dr. **CLIVE BONSALL** (University of Edinburgh, U.K.), Prof. Dr. **NIKOLAUS BOROFFKA** (Deutsches Archäologisches Institut – Eurasien Abteilung, Berlin, Germany), Dr. **GHEORGHE I. CANTACUZINO** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **PIERRE DUPONT** (Université Lyon, CNRS, France), Dr. **UWE FIEDLER** (Berlin, Germany), Dr. **RADU HARHOIU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **Dominic MOREAU** (Université de Lille, Centre de recherche HALMA-UMR 7044, France), Dr. **EUGEN NICOLAE** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **CORIOLAN OPREANU** (Institutul de Arheologie și Istoria Artei), Prof. dr. **ANNIE RENOUX** (Université du Maine, Le Mans), Dr. **ANGELA SIMALCSIK** (Centrul de Antropologie „Olga Necrasov” al Academiei Române - Filiala Iași), Academician **VICTOR SPINEI** (Institutul de Arheologie, Iași), Prof. Dr. **ERIK TRINKAUS** (Department of Anthropology, Washington University), Prof. Dr. **ALAIN TUFFREAU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France)

Comitetul de redacție

ROXANA DOBRESCU – redactor șef
ADRIAN IONIȚĂ – redactor-șef adjunct

IRINA ACHIM, ADINA BORONEANȚ, ADRIAN DOBOȘ, ALEXANDRU DRAGOMAN, ANDREI MĂGUREANU, LIANA OȚA, ADRIANA PANAITE, DANIEL SPĂNU, VLAD VINTILĂ ZIRRA – membri

RALUCA KOGĂLNICEANU – secretar de redacție

RALUCA KOGĂLNICEANU – prelucrare ilustrație și așezare în pagină
PIERRE DUPONT (limba franceză), **ROXANA DOBRESCU** (limba franceză), **CLIVE BONSALL** (limba engleză), **ADINA BORONEANȚ** (limba engleză) – consultanți limbi străine
ROMEO CÎRJAN – design copertă

www.mcajournal.ro

Orice corespondență se va trimite Comitetului de redacție pe adresa: Str. Henri Coandă nr. 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62 și iab.redactie@gmail.com.

**Toate lucrările publicate în revista *Materiale și Cercetări Arheologice* sunt recenzate de specialiști în domeniu.
(peer-reviewed journal)**

**Revista *Materiale și Cercetări Arheologice* este indexată în următoarele baze de date:
Copernicus, ERIH PLUS, Scopus și CEEOL.**

Redactori Editura Academiei Române: **ADRIAN MIRCEA DOBRE, ANA BOROȘ, OLGA DUMITRU**
Tehnoredactor Editura Academiei Române: **MARIA MOCANU**

Revista se poate procura contracost la sediul EDITURII ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro.

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, București, România, Tel./Fax: 4021-610 6765, 4021-210 6787, Tel.: 0311 044 668, e-mail: office@orionpress.ro.

S.C. MANPRESS DISTRIBUTION S.R.L., Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Etaj 3, Cam. 301-302, sector 1, București, România, tel./fax: 4021-314 6339, e-mail: abonamente@manpres.ro, office@manpres.ro, www.romanianjournals.com.

DEREX COM S.R.L., e-mail: derex_com@yahoo.com.

SUMAR / SOMMAIRE / CONTENTS

PÄEOLITIC / PALÉOLITHIQUE / PALAEOLITHIC

Adrian DOBOŞ, Silviu GRIDAN

Recente descoperiri paleolitice în sud-estul Transilvaniei: microzona Rupea – Homorod – Ungra, județul Brașov	5
Recent Palaeolithic discoveries in southeastern Transylvania: Rupea – Homorod – Ungra micro-area, Brașov County	

NEOLITIC / NÉOLITIQUE / NEOLITHIC

Adina BORONEANȚ, Cristian VIRAG, Ciprian ASTALOȘ, Clive BONSALL

Sourcing obsidian from prehistoric sites in northwest Romania	13
---	----

Adina BORONEANȚ, Vasile DIACONU, Clive BONSALL

Obsidian finds from the Early Neolithic site at Grumăzești – <i>Deleni</i> , Neamț County	25
---	----

Raluca KOGĂLNICEANU, Angela SIMALCSIK

Cernavodă – <i>Columbia D</i> puzzle: the Skull Complex	33
---	----

EPOCA BRONZULUI / L'ÂGE DU BRONZE / BRONZE AGE

Alin FRÎNCULEASA, Bianca PREDA, Angela SIMALCSIK, Octav NEGREA

Peisaje și contexte actuale: un tumul de pământ cercetat în localitatea Coada Izvorului, județul Prahova	77
Present landscapes and contexts: a burial mound excavated at Coada Izvorului, Prahova County	

EPOCA FIERULUI / L'ÂGE DU FER / IRON AGE

Dorin SÂRBU

Despre obiceiurile funerare ale nomazilor timpurii din stepele est-europene (sec. X–VIII î.Hr.)	101
On the burial customs of the early nomads from the east-European steppes (10 th –8 th century BC)	

Adrian BĂLĂȘESCU, Alexandru MORINTZ

A case of cynophagy at Radovanu – <i>Gorgana a doua</i> settlement, Călărași County (2 nd –1 st centuries BC) ...	133
---	-----

EPOCA GREACĂ / ÉPOQUE GRECQUE / GREEK PERIOD

Pierre DUPONT

Céramiques anatoliennes du littoral nord du Pont-Euxin archaïque. Problèmes en suspens	149
Pottery finds of Anatolian type from the northern Black Sea shore. Problems of origin and delivery routes	

EPOCA ROMANĂ / ÉPOQUE ROMAINE/ ROMAN PERIOD

Iulia ILIESCU, Valentin BOTTEZ

Late Roman African Red Slip Ware from the <i>Acropolis Centre-South Sector</i> (Histria)	155
--	-----

Corneliu BELDIMAN, Valentin BOTTEZ, Alexandra ȚÂRLEA, Diana-Maria BELDIMAN	
Histria – <i>Acropolă Centru-Sud</i> . Date asupra artefactelor din materii dure animale (I)	169
Histria – <i>Acropolis Centre-South</i> . Data on bone and antler artefacts (I)	
Alexandra ȚÂRLEA, Migdonia GEORGESCU, Aurel VÎLCU	
The compositional analysis of copper and bronze Greek coins found at Histria (<i>Acropolis Centre-South Sector</i>) using a portable X-Ray fluorescence spectrometer	197
Theodor ISVORANU, Mircea DABÎCA	
Descoperiri monetare la Histria – <i>Sectorul Sud</i> (2013–2017)	211
Monetary discoveries at Histria – <i>South Sector</i> (2013–2017)	
Theodor ISVORANU	
Monede și „vârfuri de săgeți” descoperite recent la Argamum și Enisala	231
Coins and “arrowheads” recently discovered at Argamum and Enisala	
EPOCA MIGRAȚIILOR / ÉPOQUE DES MIGRATIONS / MIGRATION PERIOD	
George BALTAG, Radu HARHOIU	
Sondajul din anul 1979 de la Albești – <i>Școală</i> , județul Mureș	237
The 1979 test pits at Albești – <i>Școală</i> , Mureș County	
EPOCA MEDIEVALĂ / ÉPOQUE MÉDIEVALE / MIDDLE AGES	
Daniela MARCU ISTRATE	
Biserica evanghelică din Saschiz, județul Mureș. Cercetări arheologice (II): cimitirul exterior	249
The Evangelical church at Saschiz, Mureș County. Archaeological research (II): the cemetery around the church	
EPOCA CONTEMPORANĂ / ÉPOQUE CONTEMPORAINE / CONTEMPORARY PERIOD	
Radu-Alexandru DRAGOMAN, Sorin OANȚĂ-MARGHITU, Tiberiu VASILESCU, Mihai FLOREA, Cătălin NICOLAE	
Ruinele unui proiect modernist: cercetări arheologice în fosta colonie de muncă forțată din perioada comunistă de la Galeșu/Nazarcea, canalul Dunăre – Marea Neagră	265
The ruins of a modernist project: archaeological surveys in the communist-era former forced labour colony at Galeșu/Nazarcea, the Danube – Black Sea Canal	
RECENZII / COMPTES RENDUS / BOOK REVIEWS	
Erick Robinson and Frédéric Sellet (eds.), <i>Lithic Technological Organization and Paleoenvironmental Change. Global and Diachronic Perspectives</i> , Studies in Human Ecology and Adaptation 9, Springer International Publishing AG, Cham, 2018, 341 p. (Alexandru Ciornei)	287
<i>Novae: Legionary Fortress and Late Antique Town – volume 1: A companion to the study of Novae: history of research; Novae in ancient sources, historical studies, geography, topography, and cartography, bibliography 1726–2008</i> / published by T. Derda, P. Dyczek, J. Kolendo, with contributions by R. Ciołek et alii, Warsaw, 2008, 375 p.; volume 2: R. Ciołek, P. Dyczek, <i>Novae, Legionary Fortress and Late Antique Town / P. Dyczek, Coins from Sector IV</i> , Warsaw, 2011, 291 p. (Adriana Panaite)	288
Alin Frînculeasa, Angela Simalcsik, Bianca Preda, Daniel Garvăni, <i>Smeeni – Movila Mare. Monografia unui sit arheologic regăsit</i> , Biblioteca Mousaios 13, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 381 p., 35 fig. în text, 136 pl. color (Daniel Spănu)	291
Vasilica-Monica Groza, <i>Cercetări paleoantropologice privind populația lașului medieval. Referire specială la necropolă din secolul al XVII-lea de la Curtea Domnească</i> , Scripta Archaeologica et Historica Dacoromaniae VIII, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, 441 p. (Gabriel Vasile)	292
Abrevieri / Abbreviations / Abbreviations	295

RUINELE UNUI PROIECT MODERNIST: CERCETĂRI ARHEOLOGICE ÎN FOSTA COLONIE DE MUNCĂ FORȚATĂ DIN PERIOADA COMUNISTĂ DE LA GALEȘU/NAZARCEA, CANALUL DUNĂRE – MAREA NEAGRĂ

Radu-Alexandru DRAGOMAN^a, Sorin OANȚĂ-MARGHITU^b, Tiberiu VASILESCU^a, Mihai FLOREA^b,
Cătălin NICOLAE^a

^a Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București; e-mail: al_dragoman@yahoo.com, tiberiu.vasilescu@gmail.com, nicotk@gmail.com

^b Muzeul Național de Istorie a României, București; e-mail: sorinoanta@yahoo.com, mihaimfs@yahoo.com

Keywords: Archaeology of the recent past; the Danube – Black Sea Canal; communist Romania; modernity; memory; forced labour colony; ruins and earth deposits.

Abstract: Galeșu (currently Nazarcea village, Poarta Albă commune, Constanța County) is one of the forced labour camps established in the early 1950s during the construction works for the Danube – Black Sea Canal, probably the most ambitious project in the history of modern Romania. Although the colony is mentioned in memoirs and the specialised literature dedicated to the political repression in communist Romania, its ruins have been long forgotten. The archaeology as a discipline in Romania relies on an epistemology according to which the recent or contemporary past is not the object of analysis, but falls within the scope of other disciplines, such as history and anthropology. Against this background, the ruins of the former forced labour camp at Galeșu have been ignored both by archaeological research and by heritage policies.

The present paper (The ruins of a modernist project: archaeological surveys in the communist-era former forced labour colony at Galeșu/Nazarcea, the Danube – Black Sea Canal) presents a synthesis of the results of the archaeological research at Galeșu/Nazarcea performed during 2012, 2014, and 2015 on the site where the forced labour camp was located according to information provided by former political prisoners and by local people. The basic premise of this research is that the ruins of the former labour camp represent the material memory (cf. Olivier 2008) of the communist concentration camps system and of later periods. The archaeological investigation of this colony, in connection with other forms of memory (historical sources, memoirs), may contribute to a more nuanced understanding of a segment of Romania's recent past. The main goal of our archaeological approach is to reveal the memories contained in the site and its environment. Moreover, these investigations were done in anticipation of the possible restoration of these material memories for the public.

The surveys, carried out both within the confines of the former colony and in the surrounding area, have documented 30 certain and four uncertain features (see Appendices 1 and 2) as well as various material traces from the period following the abandonment of the forced labour colony – industrial ruins, dams, basins and huge earth deposits. Two of the features were excavated: C20 in 2014 and C9 in 2015; three more test pits were excavated in order to reveal the nature of feature C19/CN3, whether a building or a simple cone of slumped earth; the excavations indicated that C19/CN3 is a destroyed building (for details see Appendix 2). These data were complemented by information gathered from locals, including a witness of the period during which the forced labour camp was operational.

Contrasting with the dominant research philosophy in Romania, the archaeological research at Galeșu has revealed a different image of the former forced labour colony, not only from that created by official documents, but also from that described in memoirs. At the same time, the contextual analysis of the biography of the ruins has revealed issues that were ignored by the historical discourses and heritage policies, thus contributing to a different understanding of the Danube – Black Sea Canal.

Cuvinte-cheie: Arheologia trecutului recent; Canalul Dunăre – Marea Neagră; România comunistă; modernitate; memorie; colonie de muncă forțată; ruine și halde de pământ.

Rezumat: Galeșu (actualmente Nazarcea, com. Poarta Albă, jud. Constanța) este una dintre coloniile de muncă forțată înființate la începutul anilor 1950 cu ocazia lucrărilor de excavare a traseului Canalului Dunăre – Marea Neagră, probabil cel mai ambicioz proiect din istoria României moderne. Deși numele coloniei este adesea menționat în lucrările de memorialistică și în literatura de specialitate dedicată represiunii politice din România comunistă, ruinele sale au fost date uitării. În contextul în care arheologia din România are ca fundament dominant o epistemologie potrivit căreia trecutul recent sau contemporan nu este obiectul de analiză al arheologiei, ci al altor discipline, precum istoria sau antropologia, ruinele fostei colonii de muncă forțată de la Galeșu au fost ignorate atât de cercetarea arheologică, cât și de politicile de patrimoniu.

Articolul de față prezintă o sinteză a rezultatelor cercetărilor arheologice desfășurate în 2012, 2014 și 2015 la Galeșu/Nazarcea, în spațiul în care, potrivit informațiilor oferite de cățiva foști deținuți politici, dar și de localnici, a funcționat colonia de muncă forțată. Demersul a pornit de la premisa că ruinele fostei colonii constituie memoria materială a sistemului concentraționar comunist și a perioadei ulterioare, a cărei analiză arheologică, în relație cu alte forme de memorie (surse istorice, memorii etc.), poate contribui la o înțelegere mai nuanțată a unui segment din trecutul recent al României. Scopul principal al demersului nostru arheologic este acela de a scoate la iveală memoriile conținute de sit și de peisajul înconjurător. De asemenea, s-a avut în vedere un studiu preliminar privind valorificarea pentru public a acestei memoriile materiale.

Cercetările de suprafață, efectuate atât în perimetru fostei colonii, cât și în zona înconjurătoare, au documentat 30 de structuri certe, patru structuri incerte, precum și diverse urme materiale din perioada ulterioară funcționării coloniei de muncă forțată – ruine industriale, diguri, bazine, halde imense de pământ etc. Două dintre construcții au fost investigate prin săpături arheologice: C20 în 2014 și C9 în 2015; alte trei sondaje au fost efectuate cu scopul de a verifica dacă structura C19/CN3 este o clădire sau un simplu con format din pământ scurs; săpăturile au indicat faptul că C19/CN3 este o clădire distrusă. Pentru completarea datelor au fost culese informații de la oamenii locului, inclusiv un martor al perioadei de funcționare a coloniei.

În opoziție cu filosofia de cercetare dominantă în România, cercetările arheologice de la Galeșu au scos la lumină o imagine a fostei colonii de muncă forțată diferită nu doar de cea oferită de documentele oficiale, ci și de cea descrisă în lucrările memorialistice. Totodată, analiza contextuală a biografiei ruinelor a dus la evidențierea unor aspecte ignorate de discursurile istorice și de politicile memoriei, contribuind la o altfel de înțelegere a Canalului Dunăre – Marea Neagră.

ARHEOLOGIA DIN ROMÂNIA ȘI MATERIALITATEA TRECUTULUI RECENT/CONTEMPORAN

O părere larg răspândită în mediile arheologice din România este aceea că trecutul recent sau contemporan nu este obiectul de analiză al arheologiei, ci al altor discipline, precum istoria sau antropologia. Expresie a tradiției de cercetare cultural-istorice, această perspectivă poate fi rezumată în felul următor: în contextul în care pentru cunoașterea trecutului recent sau contemporan avem la dispoziție o serie întreagă de documente scrise și mărturii orale, arheologia, care este considerată a fi o știință istorică, nu ar face decât să documenteze aspecte pe care le cunoaștem deja. Totodată, pretenția de neutralitate și obiectivitate a arheologiei cultural-istorice duce la respingerea unei arheologii a trecutului recent sau contemporan din pricina pronunțatei sale relevanțe politice în prezent. Astfel, materialitatea trecutului recent sau contemporan devine invizibilă pentru arheologia românească.

Fapt surprinzător, această atitudine continuă să fie una dominantă în România, chiar și în contextul existenței în multe dintre mediile academice și universitare din lume a unei arheologii a trecutului recent/contemporan bine individualizate, dovedă fiind, printre multe altele, apariția unui periodic intitulat *Journal of Contemporary Archaeology*. În consecință, nu este de mirare că legislația referitoare la protecția patrimoniului arheologic nu include în categoria de sit arheologic ruinele din trecutul recent sau contemporan, chiar dacă acestea sunt martori materiali ai unor evenimente importante. Mai norocoase par a fi clădirile ce pot fi clasificate drept monumente istorice (e.g. o serie de case de la Roșia Montană; fostele închisori politice din Sighet și Pitești), în schimb, siturile pe care timpul le-a acoperit cu pământ și iarba rămân în uitare.

O excepție – care nu se datorează însă vreunei schimbări de paradigmă, ci mai degrabă unei stări de fapt – este reprezentată de interesul arătat de unii arheologi pentru identificarea și cercetarea mormintelor în care au fost îngropate în anii 1950 victime ale represiunii politice comuniste (Budeancă 2014; Petrov 2014; 2015). În acest caz specific, dată fiind lipsa informațiilor referitoare la locul și condițiile în care au fost ucise victimele, se apelează la arheologie pentru obținerea respectivelor date. Însă, cu excepția acțiunilor de exhumare efectuate (pentru o critică, vezi Dragoman, Oanță-Marghitu 2013, p. 178–184), universul material al represiunii și al rezistenței din România comună este aproape complet ignorat (dar vezi Dragoman 2015), ca să nu mai vorbim de materialitatea altor episoade ale represiunii politice din

România modernă, cum ar fi, de exemplu, cele îndreptate asupra legionarilor, comuniștilor sau evreilor în perioada interbelică și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

În textul de față, pe baza cercetărilor arheologice efectuate într-o fostă colonie de muncă forțată din perioada comunistă, vom arăta că arheologia scoate la lumină o imagine a trecutului recent și contemporan diferită de cea oferită de documentele oficiale și sursele scrise, precum și aspecte ignorate de discursurile istorico-politice.

O ARHEOLOGIE A FOSTEI COLONII DE MUNCĂ FORȚATĂ DIN PERIOADA COMUNISTĂ DE LA GALEȘU

Galeșu sau Coasta Galeș (astăzi Nazarcea, com. Poarta Albă, jud. Constanța) (Fig. 1) reprezintă una dintre coloniile de muncă forțată înființate de regimul comunist cu ocazia lucrărilor la Canalul Dunăre – Marea Neagră (o prezentare sintetică a istoriei coloniilor de muncă de la Canal: Mareș 2008; Cojoc 2011; Stănescu 2012, p. 123–369). conceput după modelul sovietic al Canalului Volga-Don, proiectul a demarat în 1949 și a fost oprit în iulie 1953, după moartea lui Stalin. Colonia Galeșu a urmat aceeași soartă.

Figura 1. Hartă cu localizarea sitului de la Galeșu/Nazarcea (hartă: Mihai Florea) / Location map with the site of Galeșu/Nazarcea (map: Mihai Florea).

Alături de muncitori liberi și militari, pentru lucrările de la Canal au fost aduși atât deținuți de drept comun, cât și deținuți politici, numiți „efective MAI” sau „comuniști MAI” (Mareș 2008, p. 202–203). În categoria deținuților politici intrau cei condamnați pentru trecerea frauduloasă a frontierei sau port ilegal de armă, cu pedepse de până la 12 ani, și cei condamnați pentru „infracțiuni politice”, cu

pedepse de până la zece ani (Roman 2008, p. 63; Mareș 2008, p. 203). La Galeșu, numărul de oameni internați a fost de cca 3000 (Roman 2008, p. 63; Mareș 2008, p. 200); spre exemplu, la sfârșitul anului 1952 și începutul anului 1953, aici se găseau 2740 de deținuți de drept comun și 792 de deținuți politici (Roman 2008, p. 65). Tot aici au fost trimiși preoții aduși la Canal, printre numele cele mai cunoscute numărându-se părintele Constantin Galeriu și părintele Ilie Lăcătușu, ultimul fiind cinstit în prezent ca sfânt.

Conform mărturiilor supraviețuitorilor, regimul deținuților politici de la Canal era unul de exterminare – muncă extenuantă (ziua și noaptea, indiferent de zi, anotimp sau condiția vremii), foame continuă, însărire, îmbrăcăminte sumară, bătaie și tortură fizică, neîngrijire medicală (Roman 2008, p. 65; Mareș 2008, p. 207–208). Nu erau scuți de muncă decât cei accidentați sau cei cu febră de peste 39 de grade (Mareș 2008, p. 205). În ceea ce privește programul și condițiile de lucru de la Canal,

„În principal, munca în lagăre constă în lucrări de excavații și transportul pământului la locurile desemnate, încărcări și descărcări de vagoane cu pământ, sfârâmarea pietrei la carieră, construirea de căi ferate, barăci, clădiri (pentru administrația lagărului sau pentru noii deținuți). Peste tot la Canal se săpa cu lopata, iar transportul se făcea cu roaba. Pentru excavarea pământului, norma zilnică era de 3 m³, iar norma pentru încărcat-descărcat vagoane era de 7 m³/deținut/zi.

Cu timpul, folosirea mijloacelor tehnice s-a extins, aceasta și datorită construcției de căi de acces și căi ferate pe care puteau circula buldozere și trenuri, însă, în proporție de 90%, deținuții au muncit cu cazmaua, lopata și roaba.” (Mareș 2008, p. 205)

În cazul specific al coloniei Galeșu, munca constă în:

„descărcări și încărcări manuale ale vagoanelor cu pământ excavat. Programul de muncă era de 12 ore pe zi, în două schimburi [...]. Munca nu se oprea niciodată, excavarea pământului înghețat fiind un adeverat calvar. Șantierele de lucru de la Coasta Galeș se aflau la o distanță mare față de colonie, care uneori era parcursă și în două ore, fapt ce contribuia la epuizarea fizică a deținuților. Din cauza terenului accidentat, mașinile care aprovizionau deținuții pe șantier cu hrană și apă se împotmoleau, motiv pentru care conducerea lagărului a decis ca deținuții să primească la prânz hrană rece. Aceasta constă într-o bucată de brânză sărată, una de marmeladă,

«fructe», pe care deținuții le identificaseră ca fiind dovleci furajeri, și pâine. Cum brânza era foarte sărată, iar apa potabilă lipsea, mulți se abțineau să o mănânce pentru a evita chinurile provocate de sete.” (Mareș 2008, p. 223–224)

Din cauza condițiilor de muncă și detinție, mulți deținuți au murit la Galeșu; sursele oficiale consemnează 35 de morți, dar numărul pare să fi fost mai mare dat fiind faptul că multă vreme decesele nu au fost raportate (Mareș 2008, p. 224).

Deși numele coloniei este adesea menționat în lucrările de memorialistică și în literatura de specialitate dedicate represiunii politice din România comunistă, ruinele sale au fost date uitării. În 2012, 2014 și 2015 am efectuat cercetări arheologice la Galeșu/Nazarcea¹, în spațiul în care, potrivit informațiilor oferite de câțiva foști deținuți politici, dar și de localnici, a funcționat colonia de muncă forțată (Dragoman, Florea 2013; Dragoman et alii 2016). Inițial, am crezut că este vorba de urme materiale ale lagărului de la Poarta Albă (Dragoman, Florea 2013), deoarece situl se afla pe teritoriul comunei Poarta Albă și toată lumea se referea la ruinele „de la Poarta Albă”, dar ulterior am realizat că era vorba de colonia Galeșu.

Demersul a pornit de la premisa că ruinele fostei colonii se constituie în memoria materială (cf. Olivier 2008) a sistemului concentraționar comunist și a perioadei ulterioare, a cărei analiză arheologică, în relație cu alte forme de memorie (surse istorice, memorii etc.), poate contribui la o înțelegere mai nuanțată a unui segment din trecutul recent al României. Scopul principal al demersului arheologic este acela de a scoate la iveală memoriile conținute de sit și de peisajul înconjurător (Dragoman, Florea 2013; Dragoman et alii 2016). De asemenea, s-a avut în vedere un studiu preliminar privind valorificarea pentru public a acestei memoriile materiale.

Cercetările au fost făcute sub egida Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc și au beneficiat de o finanțare care a acoperit cheltuielile de transport, cazare, masă, plata a patru muncitori și cumpărarea uneltelelor necesare săpăturii (lopeți, cazmale, instrumente de măsurat etc.).

În absența unei protecții legale a sitului și a unui proiect de conservare a ruinelor, încă de la început ne-am propus ca intervențiile noastre să fie cât mai restrânsă, dar suficiente pentru a obține date despre memoria locului. Drept urmare, ne-am limitat la dezvelirea unei construcții deja afectate și la sondarea altor două; sondajele au fost gândite astfel încât, fără a săpa integral construcțiile, să obținem cât mai multe date despre caracteristicile lor.

¹ Proiect coordonat de Radu-Alexandru Dragoman. Cercetările arheologice din 2012 au fost efectuate de Radu-Alexandru Dragoman și Mihai Florea; 2014 – Radu-Alexandru Dragoman, Sorin Oanță-Marghitu și Florina Pop; 2015 – Radu-Alexandru Dragoman, Sorin Oanță-Marghitu și Tiberiu Vasilescu. Textul și ilustrația au fost realizate de Radu-Alexandru Dragoman, Sorin Oanță-Marghitu și Tiberiu Vasilescu; planul general – Mihai Florea; interpretarea fotografiilor aeriene (Anexa 1) – Cătălin Nicolae.

MATERIALITATEA COLONIEI DE MUNCĂ FORȚATĂ

Redescoperirea fostei colonii

După 1989, locurile de detenție din perioada comunistă au fost semnalate de supraviețuitori prin construirea de monumente memoriale (C.T. Dumitrescu 2004). Cu timpul, cei care au suferit în închisorile comuniste pentru credința lor în Hristos au început să cinstiți de către credincioșii creștini (ortodocși, catolici și greco-catolici) ca sfinți mărturisitori. Osemintele unora dintre cei care au murit în închisorile au fost exhumate (e.g. Dragoman *et alii* 2017), iar pe locurile respective au fost ridicate noi monumente memoriale. În continuarea tradiției creștine din primele secole, peste unele dintre locurile de suferință și moarte au fost construite schituri sau mănăstiri creștin-ortodoxe închinatice „noilor martiri”. Un astfel de loc al memoriei este și Galeșu.

După desființarea sa în 1953, colonia de la Galeșu a intrat într-un îndelungat proces de ruinare. Terenul a devenit loc de pășune și, aşa cum au indicat și săpăturile arheologice, spațiu de depozitare a gunoaielor. Amintirea coloniei de muncă forțată de la Galeșu a fost inițial evocată de un monument memorial construit în localitatea Poarta Albă (Fig. 2), în apropierea Canalului, în 1999–2000, de către Asociația Foștilor Deținuți Politici din România; monumentul este compus din module suprapuse în formă de cruce, pe fiecare dintre ele fiind inscripționat numele uneia dintre coloniile de muncă de pe traseul Canalului, inclusiv cea de la Galeșu. Însă spațiul atribuit fostei colonii a fost redescoperit abia în anul 2012, când identitatea locului a fost stabilită cu ajutorul cătorva dintre foștii deținuți politici închiși în colonia de la Galeșu. De asemenea, locul ca fost spațiu concentrăționar a rămas și în memoria unor localnici. Pe baza acestor mărturii, dar ținându-se seama și de prezența urmelor materiale, în spațiul atribuit fostei colonii de muncă forțată a fost construită o mănăstire ortodoxă închinată martirilor și mărturisitorilor din închisorile comuniste (Romanov, Petre 2013, p. 181–183) (Fig. 3). În contextul ctitoririi, câțiva foști deținuți politici (Roman Dănilă, Părintele Gheorghe Oancea, Ioan Negoiță) au confirmat că mănăstirea se află pe locul fostei colonii de muncă (Romanov, Petre 2013, p. 129–144, 181–182). Din acest punct de vedere, este semnificativă și afirmația domnului Roman Dănilă: „Pe mine mă bucură că se construiește mănăstirea exact pe locul unde au fost barăcile, pe o vatră de suferință” (Romanov, Petre 2013, p. 144). Cu ocazia săpării fundației bisericii se afirmă că au fost descoperite „bucăți de piatră din fosta temelie a lagărului de la Galeșu”, precum și câteva obiecte: „cuie-piroane de 20–25 cm ruginite, ștraifuri de tablă de la paturile de metal, un ciob de gamelă

cu toarta ruginită și ruptă, o bucătă de broască de la ușa de celular” (Romanov, Petre 2013, p. 196).

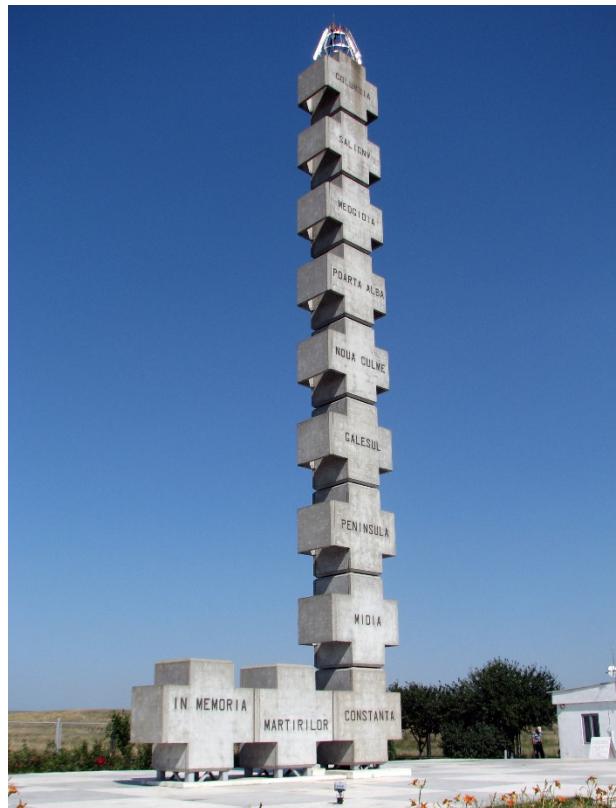

Figura 2. Memorialul de la Poarta Albă construit de Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (foto: Radu-Alexandru Dragoman, iulie 2011) / Memorial at Poarta Albă built by the Association of the Former Political Prisoners from Romania (photo: Radu-Alexandru Dragoman, July 2011).

Figura 3. Mănăstirea Tuturor Sfinților Români de la Galeșu în septembrie 2017 (foto: Tiberiu Vasilescu) / Romanian All-Saints Monastery at Galeșu in September 2017 (photo: Tiberiu Vasilescu).

În aceeași perioadă, doamna Sofia Tudosa Romanov a realizat câteva interviuri cu (foști) localnici din Galeșu/Nazarcea și Poarta Albă (Nicolae Rizea, Părintele Constantin Lungu, Vasile Gheorghe, Dinu Dumitru, Constantin Monea, Gheorghe Delicote, Gheorghe Săceleau) care au confirmat această identificare, oferind

și date referitoare la perioada de funcționare a coloniei, dar și la soarta clădirilor după sistarea lucrărilor la Canal (Romanov, Petre 2013, p. 111, 124–127). În 2014, doamna Valeria Lungu, din satul Nazarcea/Galeșu, într-o vizită pe șantierul arheologic, a recunoscut în clădirile cercetate construcții care au aparținut coloniei de muncă forțată. Într-o discuție purtată în octombrie 2015, domnul Milică Gigea, viceprimarul comunei Poarta Albă, ne-a asigurat că, cel puțin din 1964 (anul în care a devenit locuitor al satului Nazarcea/Galeșu), locul în care am desfășurat cercetări arheologice nu a fost ocupat de alte construcții. Mai mult, din spusele consătenilor mai în vîrstă știa, încă din perioada comunistă, că în acel loc a existat un lagăr din perioada de construire a Canalului.

Cercetări arheologice de suprafață

În anul 2012 au avut loc primele cercetări arheologice de suprafață, când au fost cartate și fotografiate o serie întreagă de structuri, dintre care, cele mai multe au aparținut, foarte probabil, fostei colonii penitenciare. O serie de fotografii aeriene a surprins un număr mai mare de structuri decât cele identificate în teren (Dragoman, Florea 2013). Ulterior, interpretarea acestor fotografii a pus în evidență un posibil gard, păstrat parțial, care mărginea ruinele, o parte dintre construcții, elemente de canalizare etc. (Fig. 4; Anexa 1). Noi cercetări de suprafață au fost realizate în 2014 și 2015, planul inițial fiind completat (Dragoman et alii 2016) (Fig. 5; Anexa 2).

Figura 4. Interpretarea fotografiilor aeriene realizate în zona sitului de la Galeșu (desen: Cătălin Nicolae) / Interpretation of the aerial photographs made in the area of Galeșu site (drawing: Cătălin Nicolae).

Figura 5. Planul sitului de la Galeșu (plan: Mihai Florea) / Site plan of Galeșu (plan: Mihai Florea).

Este posibil ca suprafața reală a coloniei de la Galeșu să fi fost mai mare decât zona în care sunt răspândite ruinele identificate. Acestea sunt distribuite pe un teren care, după abandonarea coloniei de muncă, a fost transformat în islaz, lipsa lucrărilor agricole fiind un element care a favorizat conservarea lor. În schimb, terenul din jurul islazului a fost intens arat și cultivat, din perioada comunista până în prezent și, astfel, alte urme materiale este posibil să fi fost distruse. Sau, dimpotrivă, poate că terenul a fost crăpat de lucrările agricole tocmai datorită prezenței ruinelor coloniei. Din păcate, suprafața sitului este în prezent puternic afectată. Între sfârșitul anului 2012 și în 2013 au fost ridicate construcțiile Mănăstirii Tuturor Sfintilor Români; pentru a niveala terenul au fost săpate mecanic mai multe gropi de împrumut, acțiune care a determinat distrugerea unor structuri. Pământul extras din zona acestor structuri a fost depus în spațiul în care, ulterior, au fost ridicate construcțiile mănăstirii, acoperind aici urmele altor clădiri, care fuseseră identificate în 2012. În cele din urmă, clădirile mănăstirii și aleile amenajate au suprapus cele mai multe construcții din sectorul vestic. Prin săparea unei gropi pentru amenajarea unui iaz au fost distruse ruinele unei construcții de mari dimensiuni care mai păstra treptele scării de la intrare. De asemenea, sunt afectate și clădiri din sectorul estic. Ruinele unei construcții (C2) sunt traversate de un drum de pământ desprins din drumul spre Poiana și care coboară spre Canal. Pe partea dreaptă a drumului spre Poiana, la limita de nord-est a proprietății mănăstirii, se recunosc urmele unei construcții (C21) parțial distruse de un utilaj mecanic: forma și traseele fundațiilor din beton rase până la nivelul drumului, cărămizi fragmentare și întregi, bucăți de tencuială, bucăți mari de ciment acoperite cu bitum turnat de care s-au lipit pietricele. Locul lipsă, rezultat al acțiunii de extragere a pământului necesar pentru nivelarea terenului pe care au fost ridicate construcțiile mănăstirii, pare acum o secțiune arheologică într-o clădire impresionantă prin dimensiuni, orientată est-vest, acoperită de iarbă, cu urme vizibile ale fundațiilor, nederanjate în partea de est și acoperite de un strat subțire de dărâmătură. Cetățirea Mănăstirii Tuturor Sfintilor Români reprezintă, astfel, accelerarea procesului de distrugere a urmelor materiale ale coloniei de muncă, fapt care poate fi reproșat dezinteresului pentru o arheologie a trecutului recent și apropiat manifestat de instituțiile dedicate studierii comunismului și, în general, de arheologia din România.

Spațiul în care se găsește fosta colonie de muncă forțată este aproape plat, cu o înclinare pe direcția nord-est – sud-vest. Pe planul general și în imaginile aeriene, ruinele par să deseneze două sectoare distincte. În partea de vest, ruinele (cele mai multe distruse, afectate sau acoperite de construcțiile mănăstirii) sunt mai dense și dispuse paralel. În unele cazuri, în zona colțurilor este vizibilă șapa din ciment (pe care se mai păstrează bucăți de carton gudronat) acoperită de un strat subțire de

cărămizi și fragmente de tencuială. În schimb, în sectorul estic, ruinele, multe dintre ele înconjurate de un sănț (C6, C7, C8, C9), compun un spațiu aerisit. Fragmentele vizibile din soclu pereților, uneori înalt de 0,60 m, din bolovani masivi, tăiați cu dalta, dar și treptele fracturate ale scărilor care își expun pietrele peste care au fost turnate, adaugă spațiului tușe verticale și trăsături ale masivității și monumentalității. Luciușurile sclavise, frecvent expus în sectorul vestic, se întâște mai rar printre ierburi. În schimb, aici, urzeala verde a ierbii este adesea brutal ruptă de negru podelelor din bitum turnat. Soclul din ciment al pereților, cu mica bordură de pe marginea exteroară, lipsește în acest spațiu, unde temelia pereților din cărămizi este puternic scoasă în evidență de urmele de carton gudronat impregnate de scurgerea timpului în stratul subțire de ciment turnat peste bolovani. În anii secetoși, dungile de iarbă uscată desenează în pătura verde care acoperă suprafața ruinelor din acest sector traseele unor pereți interiori, iar imaginea dispunerii camerelor pare un plan mărit la scara 1/1. Părțile expuse vederii (soclul, treptele, bitumul, rigolele, traseele pereților interiori) lasă să se ghicească mici comunități formate din clădiri înrudite (C6, C7, C8, C9). În ambele sectoare, în preajma unor clădiri am identificat câte o structură adâncită, de formă rectangulară, cu pereții căptușiți de cărămizi legate cu mortar (C10 și C15). Fragmentele de conducte din ceramică, unele cu filet, altele cu mufă pentru îmbinare, descoperite în zona unor clădiri din ambele sectoare (C19, C5, C9, C13), sugerează existența unui sistem general de canalizare. Acest fapt este indicat și de interpretarea fotografiilor aeriene (Anexa 1), dar și de observațiile făcute în clădirea C13, distrusă de o groapă de împrumut până la nivelul bolovanilor din sănțurile de fundație, unde o bucată din conductă pare să se fi păstrat *in situ* în zona peretelui lung, estic. Un sir de ruine din sectorul vestic de la Galeșu (C4, C5, C6, C11, C17) trasează limita de nord a sitului, până la clădirea C26 (U11), distrusă de excavarea unei gropi. Potrivit unor mărturii (Romanova și Petre 2013, p. 114), bazinele circulare din beton (C29), aflat mai la nord, ar fi aparținut, de asemenea, spațiului coloniei. Acest grup de ruine, împreună cu cele două sectoare distincte par să delimitizeze un spațiu gol, liber de construcții, cel mai bine evidențiat de distanța dintre clădirile C13 și C21 (U10). Însă existența acestui spațiu (care ar corespunde platoului de adunare menționat în documente) nu este certă. Străbătută de drumul spre Poiana, zona este fie acoperită de mormane de gunoi sau halde de pământ, fie distrusă de gropi de împrumut. Comparată cu planul de proiectare a canalizării executat de Ministerul de Interne în anul 1952 (Fig. 6), diferența dintre cele două sectoare stabilită în urma cercetărilor de suprafață corespunde (la modul general) cu amplasamentul spațiului propriu-zis al coloniei (sectorul de vest), respectiv al clădirilor administrative (sectorul de est).

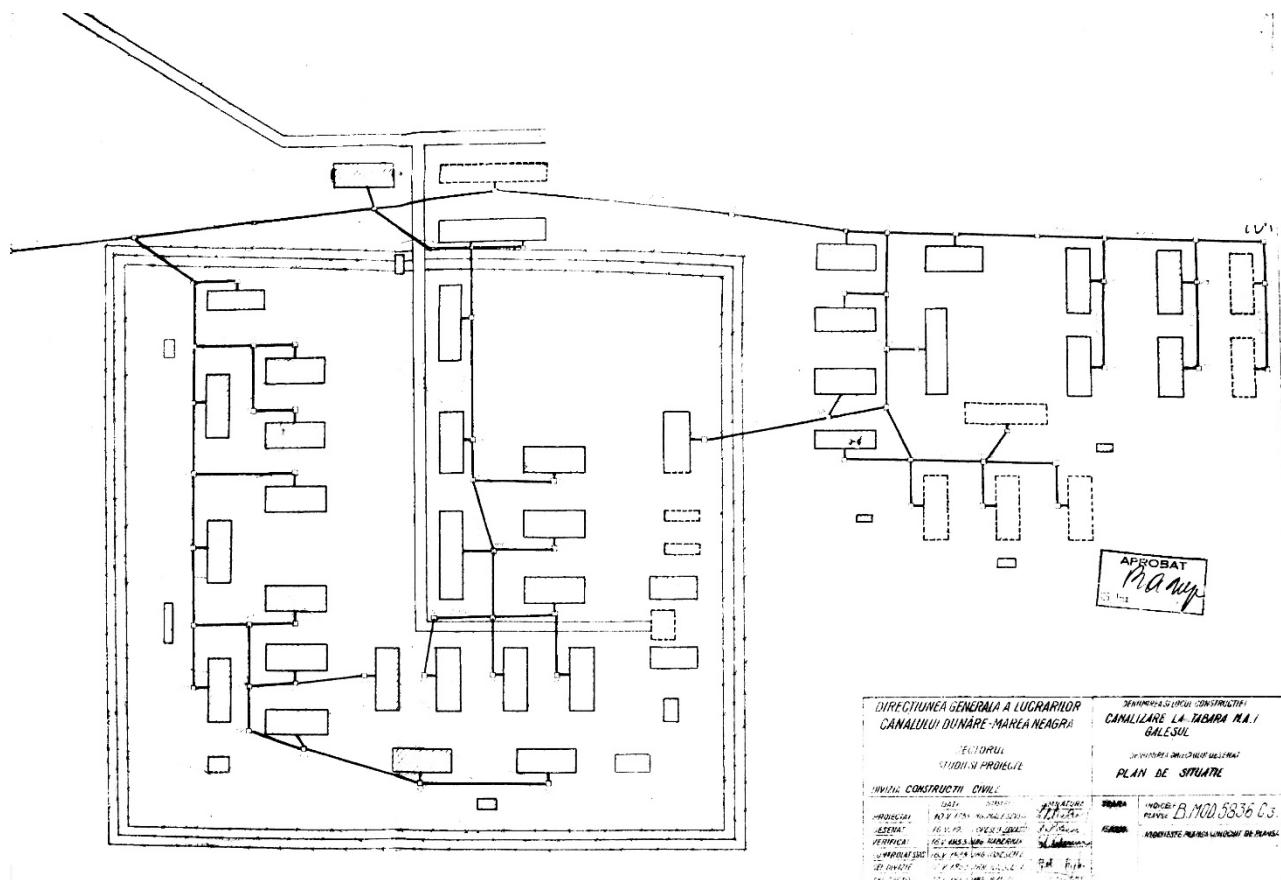

Figura 6. Planul de canalizare al coloniei de muncă forțată de la Galeșu, realizat în 1952 (Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Constanța)/ Sewage plan of the forced labour colony of Galeșu, drafted in 1952 (The Constanța County Section of the National Archives).

Săpături arheologice

Săpăturile din luna septembrie 2014 au pus în evidență, în sectorul de vest al sitului, o construcție rectangulară (Dragoman *et alii* 2016, p. 211–213), C20 (U5), de 25,20 m lungime și 7,80 m lățime (Fig. 7). Șanțul de fundație, lat de 0,30–0,35 m, mai adânc în partea de nord (0,50 m), a fost umplut cu bolovani de calcar și pietre și, deasupra, pe întreg perimetru a fost turnat în cofrag un soclu din ciment. Peste acest strat a fost aplicată o bordură de ciment, subțire, cu o muchie mai înaltă cu 2 cm decât soclul. Structura dărămăturii ar sugera faptul că pereții au fost clădiți din cărămizi legate cu mortar și tencuiți cu un strat subțire de ciment. Spațiul interior era divizat în mai multe zone – un sifon de pardoseală și urme ale soclului unei instalații de spălat (chiuvetă, cadă sau duș), cameră cu podea din cărămidă, beci, rezervor pentru apă. Zona de jur-împrejurul clădirii era amenajată pe o lățime de cca 1 m cu bolovani și pietre de dimensiuni diferite, îngrijit aranjate pentru a forma un pavaj. Îndeosebi pe latura de sud, amenajarea era acoperită în unele zone de fragmente din pereții prăbușiți.

Figura 7. Ruine ale clădirii C20 în august 2012 (foto: Radu-Alexandru Dragoman) / Ruins of building C20 in August 2011 (photo: Radu-Alexandru Dragoman).

O altă clădire (C9) a fost cercetată în luna octombrie 2015 în sectorul de est (Dragoman *et alii* 2016, p. 213–216). Clădirea, de dimensiuni considerabile (25 × 9 m), prezintă caracteristici diferite (Fig. 8). Prin cele opt sondaje efectuate au fost precizate tehniciile constructive: șanțuri de fundație umplute cu ciment amestecat cu pietre, suprapuse de un soclu din bolovani de dimensiuni considerabile, care au constituit temelia pereților, clădiți din cărămizi legate cu

mortar. Clădirea dispunea de mai mulți pereti interioiri. Podeaua era amenajată diferit, posibil în funcție de destinația camerelor, cu o dușumea de scânduri, cu un strat gros de bitum sau cu o șapă de ciment extrem de friabilă. Pe una dintre laturile lungi existau două intrări marcate de scări de acces. În contextul existenței unei pante, trei dintre colțurile clădirii par să fi fost consolidate printr-un sistem de trepte turnate peste o umplutură de pietre (pentru o descriere mai detaliată a celor două clădiri, vezi Anexa 2).

Figura 8. Ruine ale clădirii C9 în octombrie 2015 (foto: Radu-Alexandru Dragoman) / *Ruins of building C9 in October 2015 (photo: Radu-Alexandru Dragoman).*

Alte trei mici sondaje au fost efectuate în zona unei structuri (C19) aflată imediat la nord de C9 (Anexa 2). Resturile cercetate aparțineau unei construcții distruse, cu șapa turnată direct pe sol, degradată. Câțiva bolovani izolați proveneau probabil dintr-un soclu sau din fundația unui perete, iar în imediata lor apropiere, s-au păstrat resturile unei amenajări din ciment mărginită de două cărămizi legate cu mortar. Pe alocuri, pe suprafața structurii am găsit și fragmente de carton gudronat.

Unele dintre obiectele descoperite aparțin structurii construcțiilor (Dragoman et alii 2016, p. 216): cuie, scoabe, șuruburi și alte elemente ale instalației electrice, bucăți din geamuri, o piesă discoidală din aluminiu (în clădirea C20), bucăți de geam și de carton gudronat, cuie, un gen de „cărămizi” din ciment acoperit cu un soi de smalț alb sau albăstrui (clădirea C9). Alte obiecte, descoperite în dărâmătură, puțin probabil să aparțină etapei de funcționare și momentului abandonului, trasează lunga biografie a ruinelor. Clădirii C20 (U5) îi aparțin câteva fragmente dintr-un vas smălțuit, decorat cu linii incizate, orizontale, paralele (descoperite în stratul de dărâmătură – constituită din bucăți de cărămizi și tencuială de ciment – care acopera sifonul de pardoseală), un nasture de cămașă (găsit în aceeași zonă, puțin la est), două monede – una emisă în 1951 (pe soclul peretelui de est, acoperită cu

fragmente rupte din șapă), alta emisă în perioada Republicii Socialiste România, găsită în stratul de dărâmătură de deasupra pardoselii din cărămizi (Fig. 9). În dărâmătura clădirii C19, am găsit o mică piesă de cupru și tubul unui cartuș, iar în C9, fragmente de vase lucrate la roată (în camera C și în stratul de dărâmătură de la baza treptelor surprinse de S3) și fundul și marginea fațetată ce provin de la recipiente de sticlă.

Stilul constructiv al clădirilor cercetate evocă perioada de început a comunismului, clădit încă manual, prin zidire, când cărămidă încă nu devenise în discursul oficial un simbol retrograd al spațiului privat și al neficienței muncii manuale, lăsat în urmă de progresul tipizat, automatizat, sistematizat în beton al tehnologiei (pentru semnificațiile cărămizii și betonului în discursul communist, a se vedea Ioan 2000, p. 76–77; Hannemann 2004). Pe lângă diversitatea stilurilor de amenajare a spațiului interior, săpăturile arheologice în cele trei clădiri au surprins și anumite discrepanțe dintre efortul mare depus pentru construirea structurii de rezistență a clădirilor (șanțuri adânci de fundație, socluri din bolovani de mari dimensiuni) și acele trăsături ale „neglijenței” actului construirii. Există un contrast între șapa groasă, minuțios aranjată cu dreptarul, care acoperă un strat de pietre depus pe două treimi din suprafața clădirii C20 (U5), pardoseala din cărămizi cu grijă potrivite și

„trotuarul” din pietre din jurul construcției, pe de o parte, și restul „podelei”, cu șapă turnată direct peste pământul

Figura 9. Obiecte asociate cu biografia îndelungată a clădirilor săpate: monede din C20 / *Objects associated with the long biographies of the excavated buildings: coins from building C20.*

depus pentru nivelare, pe de altă parte. La fel, în clădirea C9 este vizibilă tensiunea dintre cantitatea de muncă depusă pentru săparea şanţurilor de fundație, umplerea lor, clădirea soclului din bolovani, grija de a-i tăia și fasona, între aceste expresii materiale ale dorinței de trăinicie și efemeritatea „podelei” din camerele E și F sau modul expeditiv de amenajare a spațiului din vecinătatea clădirii, în locul pietrelor (aşa cum este cazul clădirii C20) fiind folosit carton gudronat așternut direct pe pământ. Scurgerea timpului a accentuat acest contrast. În sondajele efectuate în clădirea C19, cei câțiva bolovani masivi (probabil, din şanțul de fundație sau din soclul pe care au fost ridicăți pereții) devin metafore ale eternității în alăturarea lor cu stratul subțire de ciment transformat în praf al fostei şape, cu dărâmătura subțire, contopită cu țesătura vegetală. Actul construirii evocă gesturi și încordări, dozaje ale efortului și economiei de materiale orientate către trăinicia clădirii și destinația diferitelor spații.

BIOGRAFIA POST-DETENȚIE A COLONIEI DE MUNCĂ FORȚATĂ DE LA GALEȘU

După întreruperea lucrărilor la Canal, în colonia de la Galeșu au rămas câteva brigăzi de detinuți care lucrau în atelierele mecanice sau pentru transportul utilajelor și demontarea căii ferate, magaziilor și barăcilor (Mârzanca 1997, p. 74–75; Gurău 1999, p. 491; Stănescu 2012, p. 344). După abandon, terenul coloniei a devenit islaz comunal, clădirile s-au ruinat treptat, iar cărămidă a fost extrasă de localnici. Spre deosebire de alte colonii de muncă forțată, cum este cea de la Peninsula, unde spațiul coloniei a fost reutilizat și modificat până astăzi, situl de la Galeșu a rămas abandonat până după 1989. Potrivit spuselor lui Constantin Lupușoru, un localnic în vîrstă de 49 de ani care a avut un lot de pământ în preajma terenului cercetat, pereții clădirilor se mai păstraau în anii 1978–1979, până la 1,00–1,50 m înălțime.

În schimb, peisajul înconjurător a fost radical transformat în decursul timpului, doavadă apariția de noi elemente materiale (Fig. 10). Din perioada lucrărilor la „al doilea Canal”, cel mai impresionant martor este o depunere artificială de pământ (numită *Depozitul 1*), cu o formă alungită dispusă paralel cu Canalul și asemănătoare unui zigurat, cu dimensiuni de aproximativ 550 × 230 m și o înălțime de la bază mai mare de 15 m. În contextul dat (înănd seama și de informațiile oferite de unii localnici), cea mai probabilă sursă a depunerilor de pământ este „al doilea Canal”, elementul central al acestui spațiu. În timp ce Canalul reprezintă produsul final, depunerile de pământ reprezintă monumentele devenirii proiectului, prin aspect

Figura 10. Ruine din perioada comunistă situate de-a lungul Canalului Dunăre – Marea Neagră, în apropiere de situl de la Galeșu; în planul îndepărtat se vede Depozitul 1 (foto: Radu-Alexandru Dragoman, septembrie 2014) / Communist-era ruins placed along the Danube – Black Sea Canal, near the site of Galeșu; Deposit 1 can be seen in the background (photo: Radu-Alexandru Dragoman, September 2014).

și forma creată ele evocând dimensiunea și durata lungă a efortului depus (Dragoman 2018).

De pe coama acestei depunerii se poate observa spre nord-est încă o depunere artificială (*Depozitul 2*), în preajma căreia se află o serie de ruine din anii 1980: un rezervor; o clădire din beton și bolțari, cu pereți tencuiți în galben; o construcție dreptunghiulară cu soclul din beton, orientată est-vest; o platformă din beton cu șapă turnată în plăci, de care este lipită treapta unei scări; o fundație dreptunghiulară de ciment ce susține acum câțiva bolovani de calcar; două șiruri paralele de elemente „cornute” din beton; soclul înalt, de beton, al unei foste clădiri; o clădire cu pereți în elevație; o platformă dreptunghiulară cu un soclu pătrat; o construcție adâncită de beton, dreptunghiulară, cu perete despărțitor; o fundație cu șapă, dreptunghiulară, cu două fragmente massive de beton deasupra. Aceste resturi de construcții erau asociate cu movile artificiale înierbate.

Dincolo de „zigurat”, pe celălalt mal al Canalului, peisajul terasat este întrerupt de ansambluri compuse din clădiri rotunde sau în unghiuri drepte (un turn de apă, stația de epurare, foste crame și ferme zootehnice, o stație de apă și una electrică, silozuri), ce se constituie în amintiri materiale ale economiei și agriculturii sociale. Din acest peisaj se înalță în zări relee și stâlpi plantați în șiruri ce evocă tablouri realist-socialiste. Chiar și toponimia păstrează memoria acelor vremuri: *Depozitul 1*, *Depozitul 2* sau *La concasorul de piatră*.

Deși nesuprapus de alte ruine ale perioadei comuniste, în spațiul fostei colonii se pot observa stratificări din perioade diferite (Fig. 11). Arealul a fost acoperit mai ales de deșeuri contemporane. Parte dintre ele, mai recente, suprapun câteva construcții (C1, C4, CN2): cești de portelan, zdrențe, bolțari, *peturi* presărate printre betoane și grămezi din cioburi de geam. Alte depunerile de deșeuri, mai vechi, acoperite de pământ și

iarbă, au fost scoase la iveală de un sondaj efectuat în 2015, la limita de est a proprietății mănăstirii, în locul unde, potrivit unor mărturii, s-ar fi aflat „sediul comandamentului” (Fig. 12; Anexa 2 – CN4).

Figura 11. Stratificări: stâlp de înaltă tensiune ridicat peste structura C1 (foto: Radu-Alexandru Dragoman, octombrie 2015) / Stratifications: high tension pole over building C1 (photo: Radu-Alexandru Dragoman, October 2015).

Figura 12. Gunoaie depuse în spațiul fostei colonii de muncă forțată de la Galeșu (foto: Radu-Alexandru Dragoman, septembrie 2014) / Garbage deposited in the area of the former forced labour colony of Galeșu (photo: Radu-Alexandru Dragoman, September 2014).

Așa cum am menționat deja, ruinele fostei colonii de muncă forțată de la Galeșu au jucat un rol esențial în redescoperirea locului și în ctitorirea unei mănăstiri închinate celor care au pătimit la Canal. În acest context, chiar dacă Biserica Ortodoxă Română nu i-a canonizat oficial pe cei care în timpul comunismului au fost prigojniți pentru credința lor în Hristos, la Galeșu își face apariția o nouă materialitate, asociată cinstirii noilor martiri: troițe, părțicile din oasele celor decedați în închisoarea politică din Aiud și îngropați la Râpa Robilor, diverse icoane cu noii martiri (Fig. 13). În ciuda noutății lor, obiectele se integrează perfect în tradiția și istoria Bisericii Ortodoxe Române, dovada cea mai eloventă fiind un clopot turnat recent, ce a fost dedicat noilor martiri, și pe care este scris

în limba română, dar cu litere chirilice – fapt ce evocă atât continuitatea cu vremurile premoderne în care, în țările române și în Biserică, se utiliza alfabetul chirilic, cât și comuniunea de credință cu celelalte țări ortodoxe vecine, slave. Astfel, alături de alte situri ale suferinței, precum cele de la Aiud sau Pitești, Galeșu a ajuns loc de pelerinaj pentru toți cei care au evlavie pentru noii martiri.

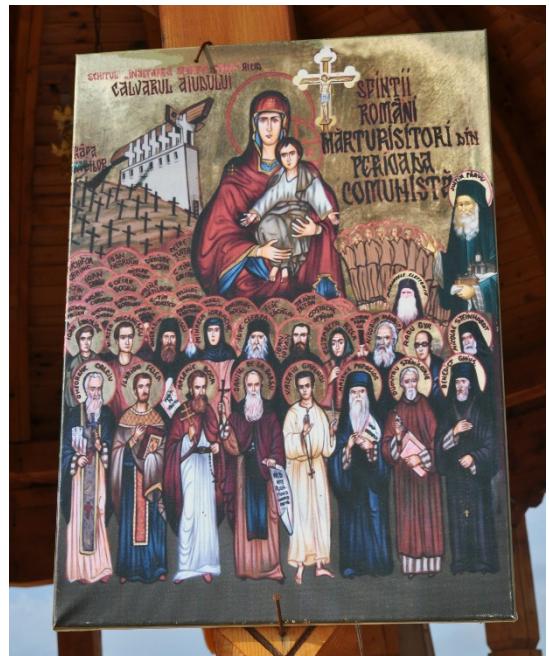

Figura 13. Galeșu – obiecte religioase dedicate noilor martiri și mărturisitori din temnițele comuniste: 1. Icoană (foto: Tiberiu Vasilescu, septembrie 2017); 2. Clopot cu inscripție în limba română, dar cu litere chirilice (foto: Radu-Alexandru Dragoman, septembrie 2014) / Galeșu – religious objects dedicated to the new martyrs and confessors from the communist prisons: 1. Icon (photo: Tiberiu Vasilescu, September 2017); 2. Bell with inscription in Romanian, but with Cyrillic lettering (photo: Radu-Alexandru Dragoman, September 2014).

ARHEOLOGIE, MEMORIE ȘI ISTORIE

Suprapunerea doar parțială a imaginii obținute prin cercetarea arheologică peste descrierile din literatura memorialistică (V. Dumitrescu 1994, p. 18–19, 24, 26; Radina 1981, p. 83, 87; Gurău 1999, p. 432–497; Mareș 2008, p. 223–224; Bălănescu, Buchet 2011; Stănescu 2012, p. 339–347) pune problema relației dintre amintire, uitare, memorie colectivă și memoria materială a spațiului ruinat. Oamenii desfășoară firul din ghemul narativ pentru a țese mărturia suferinței și rezistenței, revoltei și supunerii, vinovăției și trădării, curajului și fricii. Scena este construită minimalist, trăsăturile esențiale fiind legate de suferință: baraca cu priciuri, gardul de sărmă ghimpătă, infirmeria și, mai ales, punctele de lucru, gamela, roaba și lopata. În lunga detenție a unor martori, scena coloniei de la Galeșu a fost doar un episod. Oamenii au trecut pe aici în diferite momente ale biografiei schimbătoare a coloniei. Decorurile scenei s-au schimbat între momentul în care Vladimir Dumitrescu a descris-o (înainte de a fi transferat în alte colonii de muncă) și sosirea lui Vasile Gurău. Lemnul, forma dreptunghiulară a barăcilor, noroiul și setea, roaba și lopata sunt înlocuite de un decor mai complex, care îmbină barăcile în formă de „H”, atelierele mecanice sau buldozerele. și în colonia de la Peninsula, de abia din primăvara anului 1952 a început construirea barăcilor din cărămidă (în aceeași perioadă se desfășoară lucrări similare și la Poarta Albă; Cârja 1993, p. 248). De asemenea, unii deținuți (de exemplu, Cârja 1993, p. 424) au remarcat pentru aceeași perioadă (toamna anului 1952 și primăvara 1953) o schimbare majoră în desfășurarea lucrărilor la Canal, prin introducerea unor mijloace moderne. Prin punerea împreună a mărturilor se naște o lume diversă, complexă, care alătura triadei suferinței (deținut-roabă-lopată) și o comunitate industrială formată din sudori, buldozeriști, dulgheri, electricieni. Din această complexitate, cercetarea de suprafață reține elementele durabile (cimentul, betonul, cărămidă) și ratează efemerul și modestia lemnului sau paianței. La rândul său, materialitatea ruinelor de la Galeșu este fragmentară. După cum am menționat mai sus, în prezent, aproape întregul sector vestic al zonei în care sunt răspândite ruinele a fost distrus, iar o suprafață semnificativă din spațiul atribuit fostei colonii este acoperită de gunoaie și halde. De asemenea, săpăturile arheologice au avut un caracter restrâns, preliminar, fiind sondate doar trei construcții, iar spațiul dintre ruine încă nu a fost cercetat.

În mare măsură, discursul istoric despre coloniile de muncă forțată de pe traseul Canalului a combinat memoria supraviețitorilor cu documentele oficiale din epocă. Compararea dintre planul general obținut în urma cercetării arheologice și planul întocmit de Ministerul de Interne (vezi Fig. 6) ne relevă o apropiere doar „stilistică”, prin prisma clădirilor dreptunghiulare aliniate, unite între ele de (viitoare) țevi de canalizare și înconjurate de trei

garduri de sărmă ghimpătă. Între planul de proiectare și materialitatea propriu-zisă a coloniei de muncă există diferențe majore, chiar dacă ambele reflectă aspirația de a construi rațional o realitate ajustată de ideologie și propagandă. Încremenirea ruinelor, alinieră lor, precum și dărămăturile din cărămidă, amestecate cu cenușul cimentului mat, se aşază pieziș atât peste viața vie (pe care s-au străduit să o redea în cuvinte martorii suferinței de la Galeșu), cât și peste discursul istoric bazat pe documente. Tocmai datorită acestei relații imperfecte, arheologia unui trecut oricât de apropiat nu se constituie doar într-un auxiliar care certifică. În relația cu amintirea, memoria și istoria, arheologia dezvăluie lucruri ascunse privirii, uitate sau nerostite, nuantează și deschide noi perspective, desenează imagini în care trecutul converge cu prezentul în constelații inedite (cf. Agamben 2009, p. 137; Benjamin 2002, p. 196–197).

De exemplu, nimic din materialitatea fostei colonii de muncă de la Galeșu nu poate fi asociat direct cu deținuții politici. Lipsesc obiectele legate de cotidianul suferinței deținuților, „efectele personale” (uniformele de doc, gamela, lingura) și uneltele folosite la punctele de lucru de pe traseul Canalului: lopata, cazmaua, roaba, târnăcopul, ranga, barosul și ciocanele cu care spărgeau piatra, fierăstrăul și tesla dulgherului. Totodată, în aspectul structurilor cercetate prin săpături arheologice sau identificate prin cercetări de suprafață nu există niciun element definitiv pentru identitatea materială a deținuților politici. În schimb, cercetarea arheologică relevă acele trăsături ale scenei montate de regimul communist care ascund represiunea, suferința, trauma. Pe această scenă, clădirile emană un vag aspect industrial, mai ales prin imaginile evocate de expunerea cimentului și bitumului, cu puternice tușe pe care am putea să le numim „domestice”: folosirea materialelor calde, manevrate manual și cu meșteșug (lemnul și cărămidă, tencuiala din ciment, plintele din șipcă și scândurile dușumelelor), activități care par gospodărești (spălatul, stocarea apei și alimentelor în rezervoare sau beciuri). Spațiul construit în unghiuri drepte, alinierile, dispunerea pe șiruri paralele, dimensiunile mari, standardizate ale clădirilor, standardizarea diferitelor elemente constructive (cum ar fi lățimea de 0,30–0,35 a soclului pe care erau ridicăți pereții, așa cum a putut fi măsurată în cazul mai multor clădiri), repetiția succesiunii de operații și de gesturi ale actului construirii și supradimensionarea activităților și funcțiilor, compartimentarea standardizată a interioarelor unor clădiri (C6, C7, C9) pictează un peisaj cazon, al traiului în comun, lipsit de intimitatea domestică.

De asemenea, doar cercetarea arheologică poate releva tensiunea dintre durata scurtă a coloniei, atestată de mărturii și documente (V. Dumitrescu 1994, p. 18–19; Bălănescu, Buchet 2011, p. 321; Stănescu 2012, p. 339–347), pe de o parte, și, pe de altă parte, dorința de sedentarizare, stabilitate, trăinicie și eternitate a

proiectului comunista, cîtită în efortul de a țeze o rețea de canalizare, în succesiunea operațiilor de construire a clădirilor și în efortul depus: mai precis – aducerea și depunerea unei cantități mari de pământ necesar nivelării terenului, săparea sănăturilor de fundație, transportul și depunerea bolovanilor, grijă orizontalizării șapei cu „dreptarul” din scândură (indicată de liniile paralele, drepte sau vălurile întipărîte în ciment), amenajarea spațiului din jur și grijă de a potrivi bolovanii și pietrele pentru a realiza un soi de pavaj, timpul relativ lung al zidirii pereților și cantitatea de cărămizi folosite, șinele de cale ferată, vagoneții și depourile rămase în memoria martorilor și transmise unor localnici.

Nu în ultimul rând, putem spune că, în peisajul de la Galeșu, momentul zidirii și durata funcționării spațiului represiv al coloniei de muncă forțată se constituie într-un timp profetic al peisajului comunista ce a urmat. Din spațiu standardizat al coloniei par să se nască, în unghiuri minimalistă, celelalte clădiri care au fost ridicate ulterior în zonă, curgerea artificialului valurilor din Canal, culmile lungi ale depozitelor de pământ extras, turnurile de apă, silozurile, stâlpii de electricitate. Totodată, ruinele din spațiu coloniei s-au transformat într-un moment profetic al ruinării care a urmat după 1989. Urmele construcțiilor din lagăr se armonizează cu ruinarea clădirilor CAP-ului, a construcțiilor legate de „al doilea Canal” și cu terasele golașe, private de pomi sau de viață-de-vie. În ruine întreținind indistinct atât debutul manual al construirii comunismului prin zidirea cărămizilor, cât și ridicarea la pătrat a dorinței de eficiență și dăinuire prin combinația beton–bolțari. La prima vedere, s-ar putea spune că structurile transformate în ruine și depunerile artificiale reapropiate de natură scot în evidență dimensiunea neîmplinită a Proiectului, în ciuda avântului, a forțelor mobilizate, a tehnologiei și a materialelor implicate. De fapt, dezertăciunea – măsurată prin măcinarea încordării tehnologice în moara timpului („arheologizarea” rapidă a utopiei) –, departe de a fi o expresie a eșecului, este o imagine a mobilizării oamenilor și lucrurilor pentru construirea unei noi geografii și a abandonării acestui angrenaj atunci când obiectivul a fost atins. La poalele halelor, „magistrala albastră” străbate artificialul despăiat de simboluri al peisajului nou creat și asternut precum uitarea peste scena părăsită a producției și suferinței, peste aceste „consumabile” folosite, cheltuite și irosite, peste aceste rebuturi necesare întrupării Proiectului (pentru capitalism, vezi González-Ruibal și Sánchez-Elipe 2012). Înăpărând aspectul fals natural al peisajului, arheologia expune imaginea nudă a proiectului modernist – o Geneză secularizată, antropocentrică, a cărei pretenție de dăinuire are la temelie ruinarea succesivă a diferitelor proiecte de inginerie socială. Drept urmare, în locul narăriilor istorico-politice despre comunism *versus* capitalism, considerăm arheologia Canalului Dunăre – Marea Neagră ca pe un pas înspre

studierea critică a modernității, printr-un demers care să cuprindă nu doar fostul lagăr de la Galeșu, ci cât mai multe dintre ruinele asociate proiectului de realizare a Canalului Dunăre – Marea Neagră.

PERSPECTIVE

Urmele materiale corespunzătoare ambelor proiecte ale Canalului ar trebui protejate prin lege, fiind în pericol de a fi distruse cu desăvârșire de diversele lucrări din zonă. Spre exemplu, haldele de pământ excavat de la Galeșu, adevărate monumente antropice ale perioadei comuniste, au devenit o sursă la îndemână de material pentru alte amenajări, în timp ce, de la un an la altul, stratificările din spațiu fostei colonii de muncă de la Peninsula, situată la cca 5 km de Galeșu, sunt tot mai mult alterate. Dacă aceste amintiri materiale vor dispărea, o bună parte din trecutul Canalului se va pierde. Documentele de arhivă și mărturiile martorilor reprezentă instantanee ale unor momente ale materializării Canalului, instantanee care, aşa cum am arătat, deși relevante, nu corespund pe deplin realității materiale. Materialitatea rămâne singura martoră a îndelungatei și complexei biografii a Canalului Dunăre – Marea Neagră, probabil cel mai ambicioz proiect din istoria României moderne.

Protejarea și monitorizarea stării de conservare a sitului de la Galeșu ar fi un pas esențial în vederea realizării unui muzeu dedicat deținuților politici de la Canal. Proiectul muzeal ar trebui să se armonizeze cu peisajul mănăstirii și să evite manipularea suferinței deținuților pentru a promova un discurs anticomunist postcomunist și pentru a legitima neoliberalismul. Tematica ar trebui să se refere la ilustrarea cotidianului și dimensiunii represiunii din timpul lucrărilor la Canalul Dunăre – Marea Neagră, la cinstirea memoriei deținuților prin expunerea universului lor material, expresie a credinței și convingerilor, la prezentarea biografiei locurilor și a peisajelor coloniilor de muncă forțată, de la abandonarea lor până în prezent. Muzeul ar trebui să cuprindă clădiri dezvelite prin săpături arheologice, altele conservate în ruină, imagini din peisaj care să traseze biografia locului, dar și reconstituiri de barăci ale deținuților (pe baza informațiilor oferite de martori), în care să fie expuse și obiecte realizate în detenție. În acest scop, considerăm că este necesară o îmbinare complexă a diferitelor abordări: săpături arheologice și cercetări de suprafață pe traseul Canalului, cercetări de istorie orală și în arhive, cercetări sociologice și antropologice în comunitățile din preajma fostelor lagăre pentru a analiza memoria represiunii, o antropologie vizuală pentru studiul peisajului, acțiuni de conservare și restaurare, abordări muzeografice.

MULȚUMIRI

Mulțumim pentru sprijin domnilor Radu Preda (directorul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc) și Petre Constantin (responsabilul de proiect din partea acestei instituții), precum și arhitectei Florina Pop pentru participarea la cercetarea arheologică de teren. Suntem recunoscători, pentru ajutorul oferit și generozitatea găzduirii, Maicii Stărete Eleodora și Părintelui Ștefan, de la Mănăstirea Sfinților Români, Părintelui Iustin Petre, de la Mănăstirea Sf. Casian, precum și celor două obști de monahi și monahii. Mulțumim și doamnei Valeria Lungu, domnilor Constantin Lupușoru, Gigea (viceprimar al comunei Poarta Albă) și Bouroș (Fundată Sfinții Martiri Brâncoveni) pentru informațiile despre lagăr și biografia spațiului acestuia. Nu în ultimul rând, suntem recunoscători celor opt băieți harnici și pricepuți care au participat la săpăturile din 2014 și 2015: Florin Burgheaua, Constantin Tican, Cosmin Burgheaua, Costel Crețu, Ionuț Șchiopu, Alexandru Cristian Voineagu, Marian Lazăr, Petre Eduard Mihai.

BIBLIOGRAFIE

- Agamben 2009 – G. Agamben, *Timpul care rămâne. Un comentariu al Episolei către Romani*, Cluj-Napoca, 2009.
- Bălănescu, Buchet 2011 – F. Bălănescu, C. Buchet, *Coasta Galeș*, în: O. Roske (ed.), *România 1945–1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. A–E*, București, 2011, p. 320–325.
- Benjamin 2002 – W. Benjamin, *Iluminări*, Cluj, 2002.
- Budeancă 2014 – C. Budeancă, *Investigațiile arheologice speciale la IICCR/IICCMER (2006–2014)*, Memoria. Revista găndirii arestate 89, 4, 2014, p. 11–24.
- Cârja 1993 – I. Cârja, *Canalul morții*, București, 1993.
- Cojoc 2011 – M. Cojoc, *Canalul Dunăre–Marea Neagră*, în: O. Roske (ed.), *România 1945–1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. A–E*, București, 2011, p. 241–250.
- Dragoman 2015 – R.-A. Dragoman, *Materialitatea Experimentului Pitești. Eseu arheologic despre memoria represiunii și rezistenței în România comunistă / Materiality of the Pitești Experiment. An archaeological essay on the memory of repression and resistance in Communist Romania*, Baia Mare, 2015.
- Dragoman 2018 – R.-A. Dragoman, *O arheologie a sedimentului excavat: Canalul Dunăre–Marea Neagră*, comunicare susținută la al 19-lea simpozion „Arhitectură. Restaurare. Arheologie”, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București, 19 aprilie 2018.
- Dragoman, Florea 2013 – R.-A. Dragoman, M. Florea, *Preambul la o cercetare arheologică a fostei colonii de muncă forțată din perioada comunistă de la Poarta Albă, România*, MCA 9, 2013, p. 231–242.
- Dragoman, Oanță-Marghitu 2013 – R.-A. Dragoman, S. Oanță-Marghitu, *Arheologie și politică în România*, Baia Mare, 2013.
- Dragoman et alii 2016 – R.-A. Dragoman, S. Oanță-Marghitu, T. Vasilescu, M. Florea și C. Nicolae, *Archaeology, memory and history: the communist-era ruins at Galeșu/Nazarcea (on the Danube–Black Sea Canal trail)*, Caiete ARA 7, 2016, p. 201–225.
- Dragoman et alii 2017 – R.-A. Dragoman, A. Ion, S. Oanță-Marghitu, N. Palincă, A. Soficaru și T. Vasilescu, *Archaeological report on the exhumation of the Greek Catholic bishop Vasile Aftenie (1899–1950), Bellu Catholic Cemetery, Bucharest*, Caiete ARA 8, 2017, p. 221–233.
- Dumitrescu, V. 1994 – V. Dumitrescu, *Închisorile mele*, București, 1994.
- Dumitrescu, C.T. 2004 – C. T. Dumitrescu, *Album memorial: monumente închinat jertfei, suferinței și luptei împotriva comunismului*, Ed. a II-a revizuită și adăugită, București, 2004.
- González-Ruibal Sánchez-Elipe 2012 – A. González-Ruibal, M. Sánchez-Elipe, *Ephemeral ruins, transient landscapes*, <http://ruinmemories.org/2012/06/ephemeral-ruins-transient-landscapes/>, 2012 (accesat: 9 martie 2015).
- Gurău 1999 – V. Gurău, *După gratia*, București, 1999.
- Hannemann 2004 – C. Hannemann, *Architecture as ideology: industrialization of housing in GDR*, Berlin, 2004 (http://www.sowi.hu-berlin.de/lehrbereiche/stadtsoz/mitarbeiterinnen/a-z/hannemann/dateien/slab_of_gdr_eng.pdf; accesat: 2.10.2011).
- Ioan 2000 – A. Ioan, *Bizanț după Bizanț după Bizanț. Teme ale arhitecturii în secolul XX*. Cazul românesc, Constanța, 2000.
- Mareș 2008 – C. Mareș, *Canalul Dunăre–Marea Neagră*, în: A. Muraru (ed.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945–1967)*, Iași, 2008, p. 199–252.
- Mârzanca 1997 – G. Mârzanca, *Patru ani am fost... „bandit”*. Confesiuni, București, 1997.
- Olivier 2008 – L. Olivier, *Le Sombre abîme du temps. Mémoire et archéologie*, Paris, 2008.
- Petrov 2014 – Gh. Petrov, *Arheologia crimei: cazuri speciale*, Memoria. Revista găndirii arestate 89, 4, 2014, p. 26–118.
- Petrov 2015 – Gh. Petrov, *Cercetările arheologice pentru căutarea deținuților politici închisați în cimitirul satului Periprava, jud. Tulcea. Campanile I-II (2013/2015)*, Memoria. Revista găndirii arestate 91–92, 2–3, 2015, p. 41–54.
- Radina 1981 – A. Radina, *Testamentul din morgă*, München, 1981.
- Roman 2008 – C. Roman, *Represiune și regim concentraționar în România comunistă (1945–1965)*, în: A. Muraru (ed.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945–1967)*, Iași, 2008, p. 19–71.
- Romanov, Petre 2013 – S. T. Romanov și Iustin Petre, *Ultima ctitorie a Părintelui Iustin Pârvu: Mănăstirea Sfinților Români Martiri din Închisorile comuniste*, Bacău, 2013.
- Stănescu 2012 – M. Stănescu, *Reeducarea în România comunistă (1949–1955). III. Târgu-Ocna, Ocnele Mari, Canalul Dunăre–Marea Neagră*, Iași, 2012.

ANEXA 1

COLONIA DE MUNCĂ FORȚATĂ DE LA GALEȘU: INTERPRETAREA AERO-FOTOGRAFICĂ

În vederea completării datelor obținute prin cercetările de teren și de arhivă privind colonia de muncă forțată de la Galeșu (Poarta Albă, jud. Constanța), am primit spre interpretare un număr de trei ortofotoplanuri, la scara 1:5000 – două de la Agentia Națională de Cadastru și Publicitatea Imobiliară, din anul 2005 și 2008, și unul din 2010, de la Direcția Topografică Militară. În plus, am mai folosit următoarele resurse: hartă topografică militară, scara 1:25000; imagine satelitară Digital Globe (Google Earth); imagine satelitară verticală Bing; imagine aeriană oblică Bing.

Pentru o mai bună vizualizare, toate imaginile au fost prelucrate în Photoshop, în principal prin aplicarea diverselor filtre de culoare și textură, prin eliminarea uneia sau a mai multor culori, prin inversări de culori și prin exagerări cromatice, de luminozitate și de contrast. Harta obținută la final (vezi Fig. 4) este o îmbinare a datelor obținute din interpretarea celor șase imagini și a hărții. Nu am avut la dispoziție fotografii realizate la sol. În alcătuirea hărții, nu am utilizat detaliile privind amplasarea ruinelor prezente pe planul alcătuit pe teren – o parte dintre structurile identificate cert pe teren prin cercetări arheologice nu sunt vizibile pe imaginile pe care le-am avut la dispoziție.

Terenul pe care se află situația coloniei este un câmp care nu a fost cultivat, nici arat, acoperit acum de ierburi, utilizat uneori drept izlaz de către localnici, și pe alocuri drept groapă de gunoi. Din structurile coloniei nu au mai rămas în prezent, la suprafață, decât urmele șanțurilor de fundație și unele ziduri în elevație discretă. Drept urmare, principalele urme vizibile din aer sunt date de umbrele lăsate atât de șanțuri, cât și de zidurile în elevație (*shadow-marks*), precum și de prezența unor

pardoseli/podine/alei pietruite/betonate, vizibile prin diferența culorii vegetației de deasupra (*parch-marks*). În funcție de amplasarea lor, am identificat mai multe categorii de structuri, individualizate separat prin marcate/culori diferite pe hartă.

Astfel, cu culoarea neagră² au fost trasate limitele clădirilor coloniei, vizibile atât ca ziduri în elevație, cât și ca șanțuri de fundație; în concordanță cu acestea, am trasat cu culoarea gri suprafetele betonate/pietruite, ce reprezintă probabil, în cele mai multe cazuri, pardoseala respectivelor încăperi. Este de presupus ca, în anumite situații, suprafetele acestea să fie și acumulări de mortar/material de construcție de la fundațiile zidurilor. Cu cifra 2 a fost notată linia gardului coloniei, surprinsă exclusiv prin urmele lăsate de șanțurile de fundație. Canalizarea coloniei a fost trasată într-o succesiune de mici cercuri negre, interpretarea ca atare a structurilor în cauză datorându-se formei lor „serpuitoare” și conexiunii cu o structură circulară centrală, din care acestea „iradiază” către mai multe clădiri. Drumul probabil de acces al coloniei a fost notat cu cifra 1, fiind singurul drum adiacent coloniei care nu suprapune structuri din interiorul acesteia. O sumă de structuri exterioare coloniei, posibil contemporane cu aceasta, unele chiar în directă conexiune cu ea, au fost marcate prin dungi negre cu cercuri albe în interior, în timp ce drumurile mai noi au fost marcate prin dungi negre cu linii albe în interior. Nu au fost marcate pe harta zonele cu gunoaie aduse sau pământ/pietriș provenit de la lucrări efectuate după abandonarea coloniei și nici structurile aflate în construcție, ce țin de Mănăstirea Tuturor Sfinților Români.

² Formatul publicației, exclusiv alb-negru, ne-a impus utilizarea unui cod de reprezentare grafică care se depărtează puțin de standardul utilizat în interpretarea aero-fotografică.

ANEXA 2

CATALOGUL CONSTRUCȚIILOR IDENTIFICATE

Introducere

În timpul cercetărilor preliminare efectuate în 2012 la Galeșu, urmele vizibile la suprafața solului ale unor construcții au fost numite în mod neutru „unități” și notate cu litera „U”; o serie de movile, dar fără elemente constructive vizibile la suprafață, au fost notate „U?”, în timp ce movilele artificiale de deșeuri și de pământ au fost notate cu litera „M” (Dragoman și Florea 2013). Deși numerotate pe teren, urmele materiale identificate în 2012 nu au fost însotite de numere în planul publicat, deoarece intenționam completarea acestuia într-un viitor apropiat.

În completările aduse în 2015, toate construcțiile au fost notate cu „C”; câteva movile – care, în absența unor sondaje arheologice, puteau fi atribuite fie unor construcții, fie unor aglomerări de pământ/deșeuri – au fost notate ca nesigure, cu „CN”. Ulterior finalizării catalogului, într-o parte din aceste presupuse construcții (CN3) am efectuat un sondaj arheologic, prin intermediul căruia s-a putut stabili că respectiva movilă era într-adevăr o construcție; o alta a fost reanalizată și reinterpretată drept construcție (CN1). Respectivele construcții au fost renumerotate (vezi Fig. 5).

Din cauza schimbărilor rapide produse în cadrul sitului de lucrările de construcție la Mănăstirea Tuturor Sfinților Români, în câteva cazuri a fost dificilă corelarea observațiilor din 2012 cu cele din 2014 și 2015. În plus, între cercetările din 2012 și cele din 2014, unele dintre structurile identificate au fost cu totul distruse.

Pentru ca cititorul să poată urmări procesul arheologic de identificare și de limpezire treptată a naturii compoziției materiale din spațiul fostei colonii, în catalogul care urmează sunt trecute în paranteze și siglele atribuite în teren în timpul cercetărilor din 2012, 2014 și 2015.

Descrierea urmelor materiale

C1 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului. Formă dreptunghiulară (cca 27 × 9 m), orientată nord-vest – sud-est. Peretele de vest este suprapus de un stâlp de electricitate. La suprafață, în zona peretelui de nord, sunt vizibili doi bolovani de calcar care aparțin soclului. O treaptă din ciment turnat peste pietre este lipită de soclu peretelui de vest (strat de ciment acoperit de carton gudronat). La sud de treaptă este expus un fragment de șapă (groasă de 2 cm) acoperită de carton gudronat. Clădirea este acoperită în partea de nord-vest de gunoaie contemporane (zdrențe, peturi).

C2 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului. Formă dreptunghiulară (cca 32 × 9 m), orientată est-vest. Clădirea este tăiată de un drum de pământ, fiind distrusă în această zonă până la nivelul pietrelor din șanțurile de fundație. La suprafață este vizibil bitumul care constituie podeaua clădirii.

C3 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului, paralelă, la vest, cu C2. Formă dreptunghiulară (cca 21 × 12 m), orientată est-vest. La suprafață este vizibilă o parte din peretele sudic al clădirii: un strat de ciment turnat peste bolovani (un șanț de fundație sau un soclu lat de 0,35 m). Pe latura de vest sunt vizibile fragmente de cărămizi și bucăți de bitum. În partea de est, părți din podeaua amenajată din bitum. Peretele de sud a fost ridicat pe un soclu lat de 0,30 m, amenajat din bolovani pe care a fost turnat un strat subțire de ciment.

C4 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului, aliniată cu CN2 (la sud) și C5 (la est). Formă dreptunghiulară (cca 23 × 8,50 m), orientată nord-vest – sud-est. La suprafață, în zona limitelor de est și vest, erau răspândite pietre și fragmente de cărămizi, unele legate cu mortar. La vest de clădire, o grămadă de gunoaie: pietre, boltări, o ceașcă de porțelan, ciment, peturi.

C5 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului; formează un sir cu clădirile C11, C4 și C6. Formă dreptunghiulară (cca 24 × 9 m), orientată nord-vest – sud-est. În zona peretelui estic este vizibilă o porțiune din soclul de bolovani. Alte pietre sunt în preajma pereților de nord și sud. Un fragment de șapă, pe cant, a fost observată pe suprafața clădirii. Lângă clădire, imediat la sud, un fragment de conductă ceramică de canalizare.

C6 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului, la est de C5. Formă dreptunghiulară (cca 25 × 9,40 m), orientată nord-vest – sud-est. În interiorul clădirii, dungi de iarbă uscată sugerează trasee ale pereților interiori. Compartimentarea clădirii este mai vizibilă în partea de sud-est, unde se disting camere de 2 × 2 m. Clădirea are un soclu mai înalt în partea de nord-vest, probabil din cauza pantei. Pe suprafața clădirii, câteva pietre. Clădirea a fost înconjurată de un șanț.

C7 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului; formează un sir cu CN2, C5 și C19. Formă dreptunghiulară (cca 24,50 × 9 m), orientată nord-vest – sud-est. Partea de nord-vest este marcată de un soclu masiv, din pietre tăiate, fasonate, lat de 0,35 m și înalt de 0,60 m. Pietrele sunt acoperite de un strat subțire de ciment acoperit de carton gudronat. Câteva trepte sunt vizibile în partea de nord a clădirii. Traseul unor pereți interiori este sugerat de existența câtorva dungi de iarbă uscată. În colțul de est și, respectiv sud, se pot distinge două camere de 4 × 3 m. Clădirea a fost înconjurată de un șanț.

C8 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului, la est de C2. Formă dreptunghiulară (cca 27 × 9,40 m), orientată est-vest. Soclu din pietre (lat de 0,35 m) păstrat în colțul de nord-vest. Peste soclu a fost turnat un strat de ciment, gros de cca 3 cm, acoperit de carton gudronat. La suprafață, în zona peretelui de nord, este vizibilă o bucată din șapă de ciment (groasă de cca 3 cm), acoperită de carton gudronat și turnată peste un strat de pietre. Într-o groapă din partea de est a clădirii s-a observat că șapă acoperită de carton gudronat este acoperită de un strat subțire de dărâmătură (fragmente de cărămizi, ciment degradat). Pe colțul de vest este vizibil un rest de treaptă.

C9 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului; formează un sir cu C2 și C8. Clădirea are formă dreptunghiulară (25 × 9 m) și este orientată est-vest (Fig. 14). La suprafață erau vizibile două scări cu trepte din ciment lipite de peretele lung, de nord, un soclu înalt în colțul de sud-est și portiuni din temelia de ciment a peretelui sudic. Clădirea era înconjurată de un șanț, având lățimea (măsurată la suprafață, pe latura de nord) de 1,20 m. Pe suprafață clădirii se recunoșteau dungi de iarbă uscată care păreau să indice existența unor pereți interiori. Sondajele S4 (Fig. 15) și S6 (Fig. 16) au confirmat aceste observații. Tot prin sondajul S6 am dezvelit scara din partea de vest, compusă din patru trepte de ciment turnate pe o structură de pietre și bolovani. În partea de sud-est, peretele a fost clădit pe un strat subțire de ciment turnat direct peste pietrele masive din șanțul de fundație. Spre vest, constructorii au fost nevoiți să ridice un soclu din pietre a cărui înălțime creștea proporțional cu accentuarea pantei. În zona camerei E, soclul peretelui sudic era înalt

de 0,30 m. Peretele care despărțea camerele F-G a fost ridicat pe un soclu înalt de 0,40 m. În colțul de sud-vest al clădirii, soclul, amenajat din pietre de mari dimensiuni, tăiate cu dalta, fasonate, legate cu mortar și acoperite de un strat subțire de ciment și de carton gudronat, avea înălțimea de 0,60 m. Așa cum a relevat sondajul S4A efectuat la intersecția peretelui sudic cu peretele care despărțea camerele F și G (Fig. 17), șanțul de fundație pentru peretele exterior a fost săpat până la adâncimea de 0,90 m, iar cel pentru peretele interior era adânc de 0,55 m. Ambele șanțuri erau umplute cu ciment amestecat cu pietre. Peste șanțuri au fost clădite temeliile pereților, din bolovani de diferite dimensiuni, peste care s-a turnat un strat subțire de ciment acoperit de carton gudronat. Pe această temelie (cu lățimea de 0,30–0,35 m), s-au ridicat pereții din cărămizi legate cu mortar și tencuite cu ciment (așa cum relevă structura stratului de dărămătură care acoperă clădirea, dar și puținele porțiuni de pereti păstrate *in situ*, surprinse în sondajele S3 și S6; baza unor pereți a păstrat urme de tencuială de ciment acoperită, probabil, de un strat de var alb-gălbui). Spațiul interior al clădirii a fost nivelat prin depunerea unui strat de pământ de culoare brună care conținea și bucăți de cărămizi. Numeroasele cioburi de geam descoperite în dărămătură aparțin ferestrelor, iar fragmentele de carton gudronat (apărute în dărămătura care suprapunea podeaua diverselor camere: F, G, J) indică faptul că acoperișul era acoperit cu acest material. În trei colțuri ale structurii au fost amenajate trepte care aveau, mai degrabă, rolul unor centuri de consolidare a clădirii în aceste zone mai vulnerabile din cauza pantei. În colțul de sud-vest au fost amenajate trei trepte (surprinse în sondajul S2), colțul de nord-vest era sprijinit de un sistem format din trei trepte (S3), un sistem de trepte fiind identificat și în colțul de nord-est prin efectuarea sondajului S8. Treptele, având lățimea de 0,30 cm și înălțimea de 0,14 cm, au fost turnate în cofrag peste straturi de pietre adăugate succesiv, până când „scara” atingea înălțimea soclului. Fragmentele spațiului construit, dezvelite de săpăturile arheologice, indică o mare diversitate a stilurilor de amenajare a „podelei”: un strat de bitum, cu grosimea de 1–2 cm, turnat peste bucăți de cărămizi, acoperite de un strat de pietricele (în partea de vest a clădirii și în camerele din zona de acces în clădire; așa cum au revelat sondajele S3 și S6, bitumul, care era suprapus direct de cărămizi, fragmente de tencuială și cioburi de geam, toate din dărămătură, înveleia și temeliile pereților diverselor camere; ășadar, acest material, pe lângă asigurarea hidroizolării clădirii, avea și funcția de „podea” propriu-zisă), șapă de ciment, groasă de 3 cm, îngrijit turnată peste un strat de pietre (în zona intrărilor în clădire, în fața celor două scări de acces), dușumea din scânduri bătute în cuie pe bârne aranjate pe pământul adus pentru nivelare (în camera G) sau o șapă turnată direct pe pământul depus pentru nivelare, transformată în timp într-un strat prăfos-nisipos de culoare alb-gălbui (în camerele E și F).

C10 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului, la sud de C3 și la vest de C18. Amenajare adâncită, de formă dreptunghiulară, orientată est-vest. Pereții sunt căptușiți cu pietre de mari dimensiuni, legate cu mortar.

C11 – construcție identificată în Sectorul de est al sitului, pe marginea unui drum de pământ, în apropierea unui stâlp de electricitate. Formează un sir cu C4, C5, C6. Peste drum sunt resturile clădirii C17. Formă dreptunghiulară, orientată nord-vest – sud-est. La limita de vest a construcției este vizibilă o bucată din soclul amenajat din pietre. Pe suprafața clădirii, bucăți de ciment și fragmente de perete.

C12 – construcție identificată în Sectorul de vest al sitului, la limita proprietății mănăstirii. Formă dreptunghiulară, orientată nord-vest – sud-est. La suprafață, cărămizi legate cu mortar.

C13 (probabil U7 din 2012) – construcție identificată în Sectorul de vest al sitului, imediat la sud-est de clădirea C20 (U5), cercetată în 2014. Construcția a fost distrusă de lucrările de ridicare a clădirilor

mănăstirii Tuturor Sfintilor Români. S-a păstrat doar la nivelul pietrelor din umplutura șanțurilor de fundație. În zona peretelui de est, o bucată de conductă ceramică de canalizare s-a păstrat *in situ*. Clădirea pare să aibă formă dreptunghiulară, orientată nord-vest – sud-est.

C14 – urmele unei construcții identificate în Sectorul de vest al sitului, la est de un closet din incinta mănăstirii. Avea formă dreptunghiulară (25 x 10 m), orientată nord-vest – sud-est. Peretele de est, cu soclul din ciment, relevă un sistem constructiv asemănător cu cel al C20 (U5), cercetată în 2014.

C15 – Amenajare adâncită, de formă pătrată (0,83 x 0,83 m), din zona construcției C13. Pereții sunt căptușiți cu cărămizi legate cu mortar.

C16 (U6) – construcție localizată la vest de C14, afectată/acoperită de amenajări contemporane. În 2015, erau vizibile urmele unui șanț de fundație umplut cu pietre, păstrat pe o lungime de 7,60 m.

C17 – identificată la vest de C11, peste drumul de pământ care a și distrus-o. Se păstrează doar colțul de sud, sub forma unui soclu (1,50 x 1 m), din pietre legate cu mortar și urme de tencuială roz la exterior.

C18 (fostă CN1) – fără elemente de identificareclare; movilă de formă dreptunghiulară (20 x 9 m), orientată nord-vest – sud-est. La suprafață, câteva fragmente de cărămizi și pietre. Pe alocuri, se pot distinge pietrele acoperite de ciment ale soclului.

C19 (fostă CN3) – construcție identificată în Sectorul de est al sitului. La suprafață au fost descoperite cărămizi prinse cu mortar, precum și două fragmente mari de ciment. Sondajele (S9–S11) efectuate indică existența unei construcții cu o șapă friabilă din cauza faptului că a fost turnată direct pe sol. Depunerea de ciment degradat era suprapusă direct de stratul vegetal, bogat în cărămizi și fragmente de tencuială. Într-un alt sondaj, au fost identificate câteva pietre de mari dimensiuni care mărgineau o structură de ciment și două cărămizi legate cu mortar. În sondaj, am descoperit cărămizi legate cu mortar, pietre, fragmente de conductă de canalizare, o mică piesă de cupru, un tub de cartuș.

C20 (U5) – Clădirea, orientată est-vest, are formă dreptunghiulară, de mari dimensiuni (25,20 x 7,80 m). Înainte de a fi cercetată, printre ierburile înalte se ghiceau zone din șapă și fragmente ale traseului soclului de ciment pe care odinioară au fost zidit pereții. După curățare, clădirea s-a revelat în întreaga sa dimensiune (Fig. 18), iar un strat de dărămătură (cu grosimea de 0,10–0,15 cm) materializează surgearea timpului, de la abandon până în prezent. Prin trei sondaje perpendicular pe laturile de nord, sud și vest și prin înălțăturarea stratului vegetal în colțul de nord-est, am definit modul de ridicare a construcției (Fig. 19). Mai întâi, terenul a fost nivelat prin depunerea de argilă roșatică cu lentile negre; acest strat este mai gros în partea de vest și mai subțire în est. Apoi, a fost săpat șanțul fundației pereților, lat de 0,30–0,35 m, mai adânc în partea de vest (0,50 m). Șanțul a fost umplut cu bolovani de calcar și pietre și, deasupra, pe întreg perimetrul a fost turnat în cofrag un soclu din ciment. Cimentul s-a scurs printre golurile dintre bolovani din partea superioară a umpluturii. Peste acest strat a fost aplicată o bordură de ciment, subțire, cu o muchie mai înaltă cu 2 cm decât soclul. Structura dărămăturii ar sugera faptul că pereții au fost clădiți din cărămizi legate cu mortar și tencuiți cu un strat subțire de ciment. Spațiul interior avea diferite destinații. În momentul cercetării, pe două treimi din suprafață dezvelită se remarcă o șapă groasă de 5 cm turnată peste un strat de bolovani. În colțul de nord-est al clădirii era prins în șapă grilajul metalic, circular al unui sifon de pardoseala. Imediat la est, lipite de șapă, se recunoșteau urme de ciment ce păstraau amprente de cărămizi dispuse într-o formă pătrată și care ar sugera soclul unei instalații de spălat, chiuvetă, cadă sau duș. În câteva locuri, s-au păstrat fragmente de carton smolit lipit de șapă. Șapa se întindea în colțul de sud-est; aici, pardoseala, în cea mai mare parte distrusă, era din cărămizi întregi combinate cu altele tăiate în formă triunghiulară și trapezoidală, dispuse alternativ pentru a forma un model decorativ. La vest de aceste

amenajări, șapa a fost distrusă de lucrările de nivelare a terenului mănăstirii; doar o singură bucată era păstrată pe loc, o alta de mari dimensiuni fiind deplasată pe locul unde în 2012 a fost recunoscut un beci, umplut ulterior cu fragmente de ciment, cărămizi, tencuiulă, pământ. Mai era vizibil peretele de vest al acestuia, constituit dintr-un strat de ciment aplicat peste bolovani care reprezintă și temelia pe care au fost turnate celelalte plăci din șapă. La vest de beci era amenajată o groapă pătrată ($0,50 \times 0,50$ m), adâncă de 1 m, cu pereții din ciment aplicat peste bolovani și cărămizi clădite și lipite cu mortar. Fundul gropii este din ciment, fapt care ar indica funcția de mic rezervor de apă. Partea de vest a clădirii era acoperită de iarbă. Cele trei sondaje au indicat faptul că și aici a fost turnată șapă, dar direct peste pământul adus pentru nivelare. În lipsa bolovanilor utilizați în cealaltă parte a clădirii, mai ales pentru amenajarea beciului și rezervorului, șapa s-a degradat în timp și apare în săpătură sub forma unui strat friabil de ciment și nisip, străpuns de rădăcinile ierbii, amestecat cu fragmente de tencuiulă și, pe alocuri, cu bucați de cărămizi, provenite din pereții prăbușiți. Spațiul de jur împrejurul clădirii era amenajat pe o lățime de cca 1 m cu bolovani și pietre de dimensiuni diferite, îngrijit aranjate pentru a forma un pavaj. Îndeosebi pe latura de est, amenajarea era acoperită în unele zone de fragmente din pereții prăbușiți. Peste stratul de șapă distrusă, în colțul de sud, cu ocazia lucrărilor de construire a clădirilor mănăstirii a fost turnat ciment de care este prinșă cu sărmulită o tablă pe care este scris cu vopsea verde, pe ambele fețe: *Scară 6 și, respectiv, Chilii Galeșu*.

C21 (U10) – construcție din Sectorul de est, pe partea dreaptă a drumului spre Poiana, la limita de nord-est a proprietății mănăstirii. Este orientată est-vest și este în mare măsură distrusă de un utilaj mecanic. Sunt vizibile urme nederanjate doar în părțile de est și sud. Partea de nord este puternic afectată, fundațiile din beton fiind rase până la nivelul drumului. La suprafață sunt vizibile cărămizi fragmentare și întregi, bucați de tencuiulă, bucați mari de ciment acoperite cu bitum turnat de care s-au lipit pietricele. Clădirea pare să fi avut podea din bitum și pereții din cărămizi, cu șanțuri de fundație umplute cu ciment și pietre.

C22 (U1) – construcție din Sectorul de vest. Structură dreptunghiulară, orientată nord-vest – sud-est, la vest de C20 (U5); acoperită/distrusă de amenajările mănăstirii.

C23 (U2) – structură circulară, în zona peretelui de est al C22 (U1).

C24 (U3) – structură circulară, în zona peretelui de est al C22 (U1), la sud de C23 (U2).

C25 (U4) – structură circulară aflată la nord de colțul nord-vest al C20 (U5); acoperită/distrusă de amenajările mănăstirii.

C26 (U11) – construcție aflată în sectorul de vest, pe partea stângă a drumului Nazarcea-Poiana. Formă dreptunghiulară, orientată est-vest. În zona peretelui nordic erau vizibile două trepte din ciment. Construcția a fost distrusă prin săparea unei gropi (un viitor iaz) cândva între 2012–2014.

C27 (U12) – construcție aflată în Sectorul de vest, la sud de C26 (U11); la suprafață erau vizibile urme ale pereților de nord și vest.

C28 (U13) – urmele pereților unei structuri din Sectorul de vest, aflată la nord de C25 (U4). Acoperită/distrusă de chilia maicii starete.

C29 – bazin circular din beton aflat la limita de nord a sitului.

C30 – resturile unei construcții din sectorul de vest, vizibile în 2012, lângă limita de sud a CN5, ce nu au putut fi verificate în 2014–2015.

Construcții nesigure

CN2 – fără elemente de identificare clare; movilă de formă dreptunghiulară (20×9 m), orientată nord-vest – sud-est. Deasupra, o zonă de resturi menajere contemporane (pietre, cioburi de sticlă, zdrențe).

CN4 – movilă de formă rectangulară în plan, orientată est-vest, aflată la limita de sud-vest a proprietății mănăstirii. Imediat la sud, un șanț și stâlpi din ciment care marcau limita dintre terenul arat și fostul izlaz. Potrivit unor informații primite de la mănăstire, aici s-ar fi aflat „locuința comandanțului”. În 2014, pe limita de vest a structurii a fost efectuat un sondaj. Am descoperit: fragmente de cărămizi, mortar, sărme, peturi de 2 litri, zdrențe, bucați din saci de plastic, BCA, table, bucați de cauciuc, ambalaje de celofan, dipluri, bucați de pexal, spite de bicicletă, folie de antibiotice *Panidină*, capace de borcan, baterii.

CN5 (U? 8) – movilă identificată la est de CN4; formă rectangulară în plan, orientată est-vest,

CN6 (U? 9) – structură aflată dincolo de limita de sud a proprietății mănăstirii.

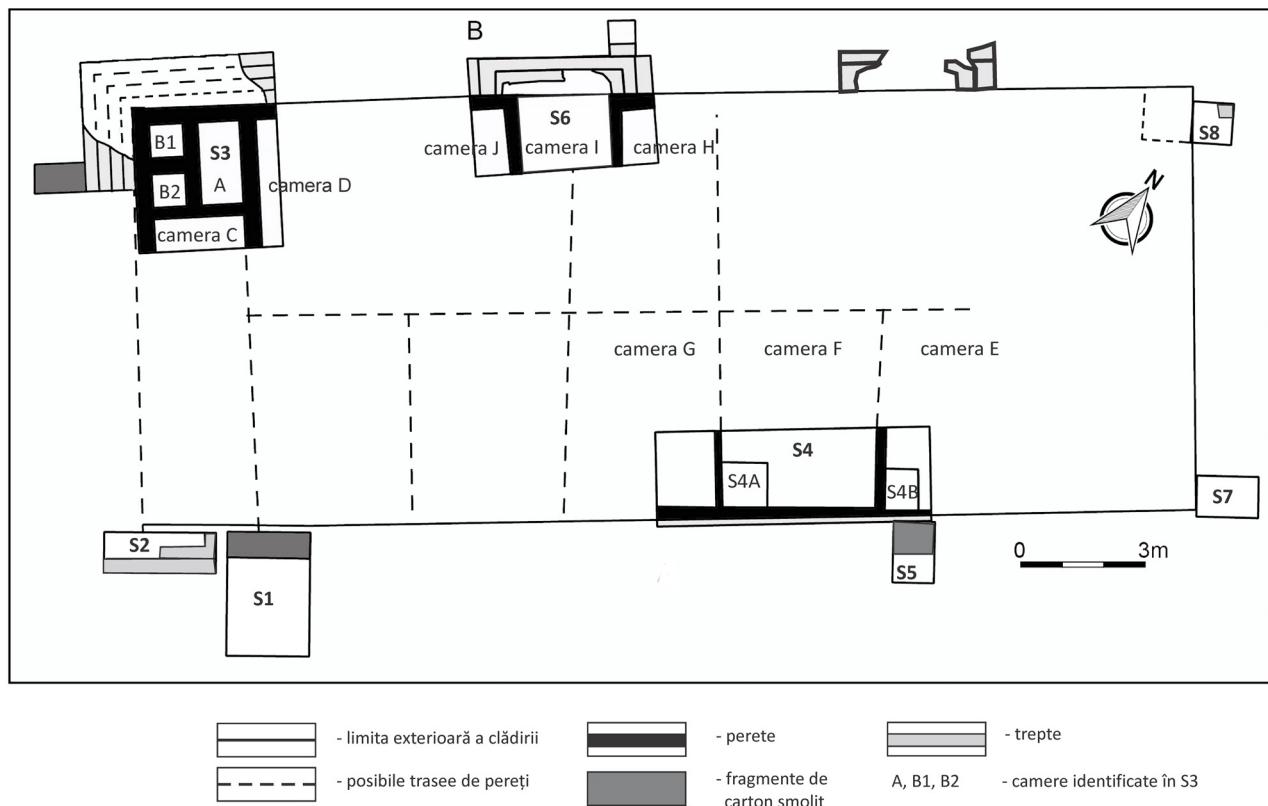

Figura 14. Galeșu: planul clădirii C9 (plan: Mihai Florea) / Galeșu: building plan of C9 (plan: Mihai Florea).

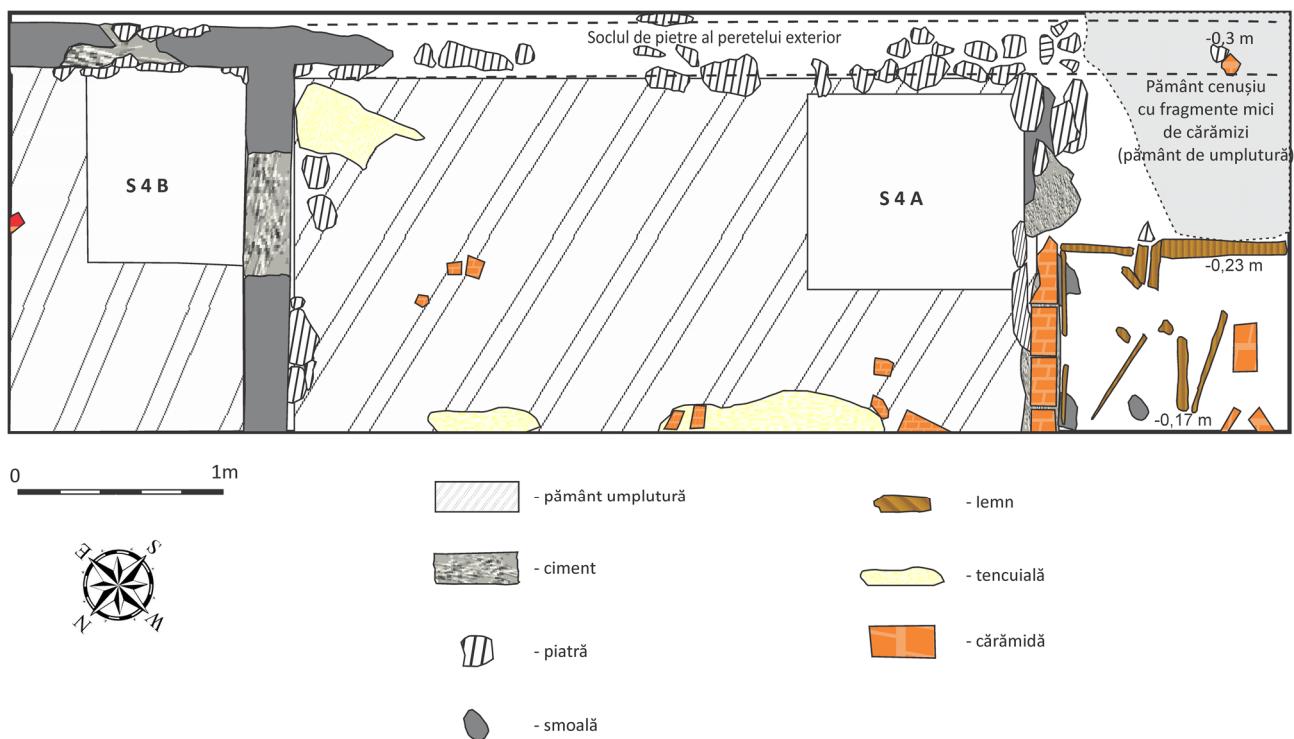

Figura 15. Galeșu: clădirea C9; planul sondajului S4 (plan: Tiberiu Vasilescu) / Galeșu: building C9; plan of sondage S4 (plan: Tiberiu Vasilescu).

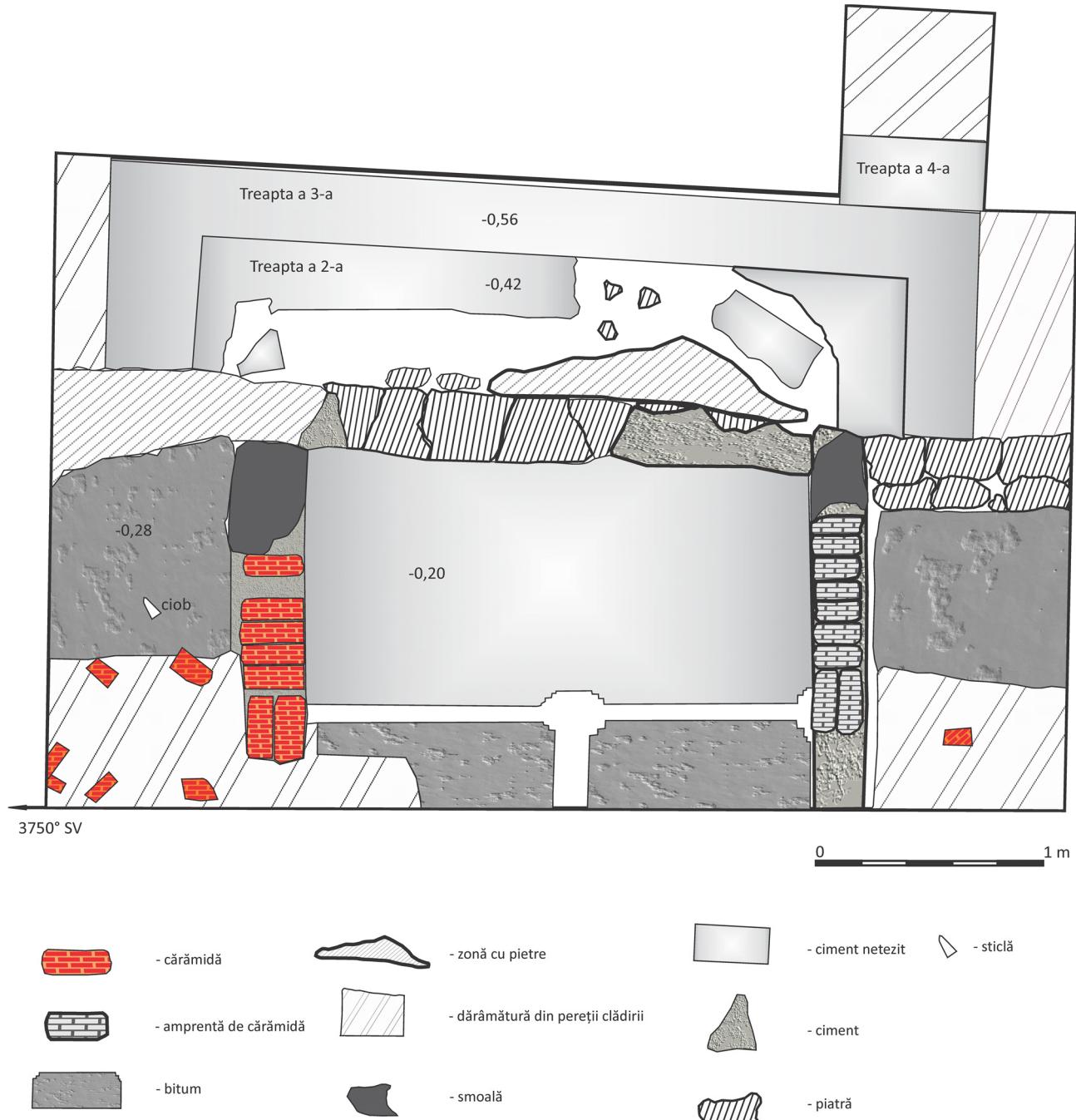

Figura 16. Galeșu: clădirea C9; planul sondajului S6 (plan: Tiberiu Vasilescu) / Galeșu: building C9; plan of sondage S6 (plan: Tiberiu Vasilescu).

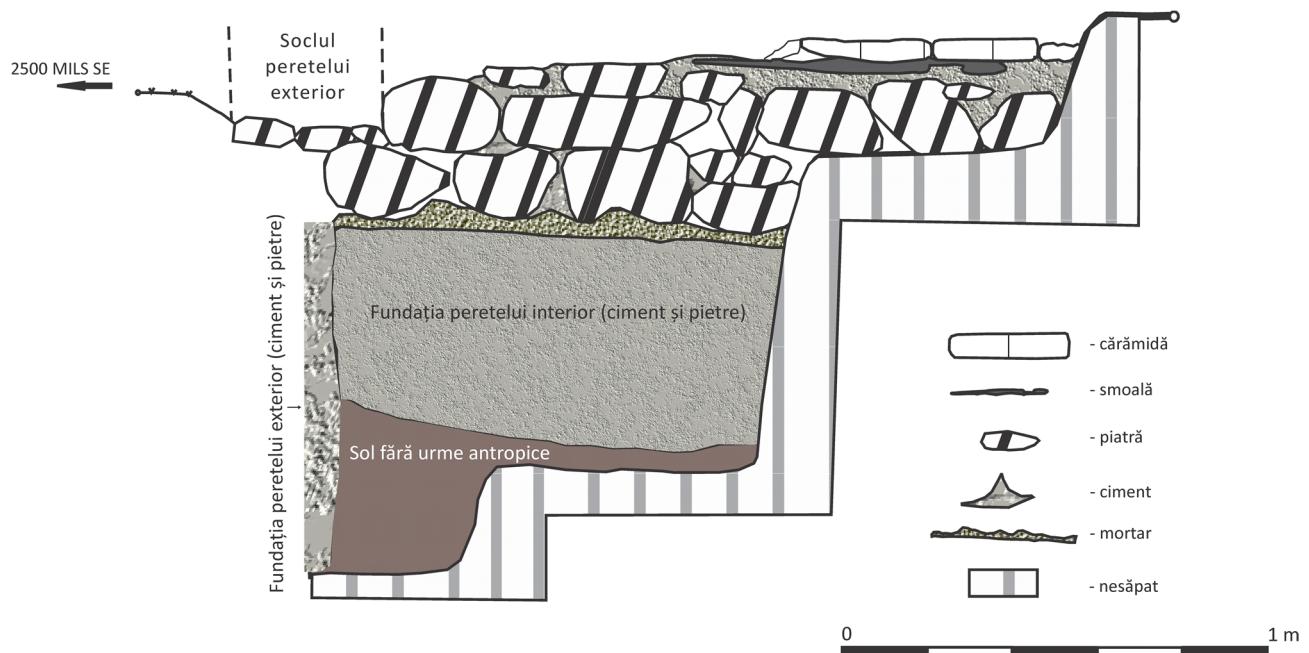

Figura 17. Galeșu: clădirea C9; profilul peretelui de vest al sondajului S4A (profil: Tiberiu Vasilescu) / Galeșu: building C9; west wall profile of sondage S4A (profile: Tiberiu Vasilescu).

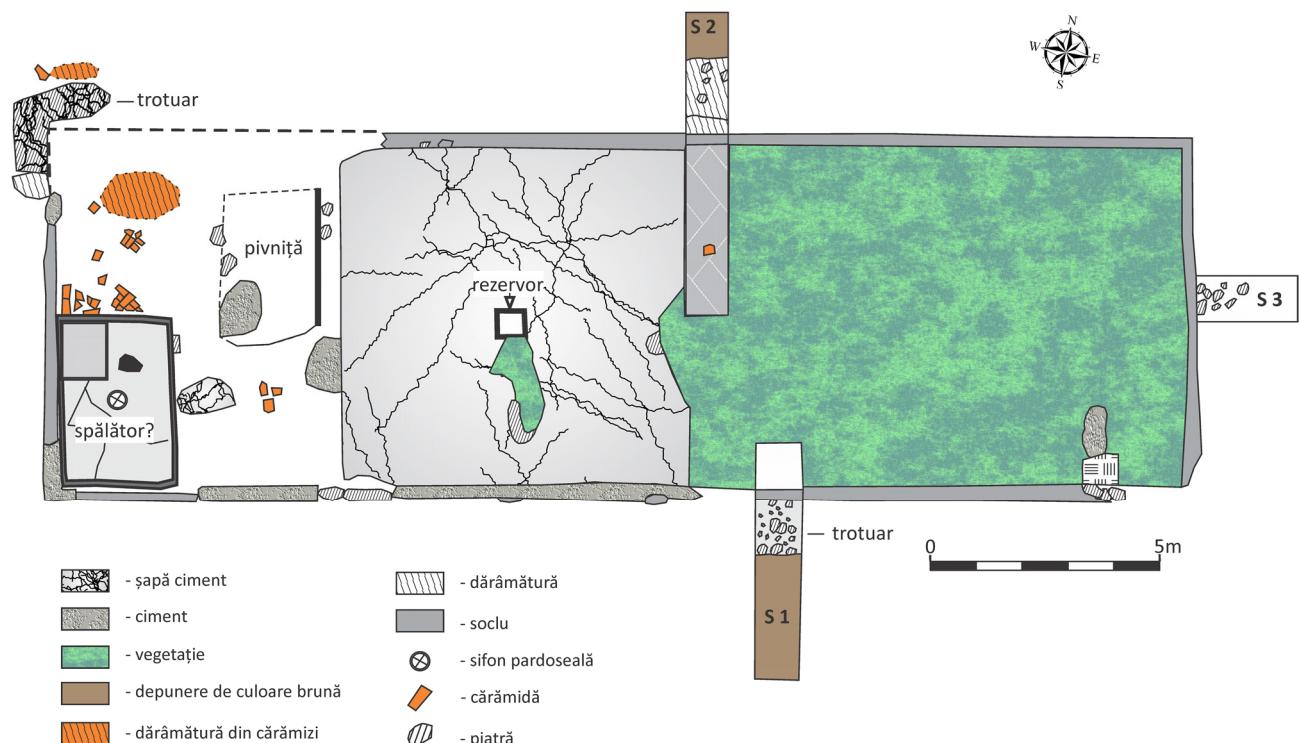
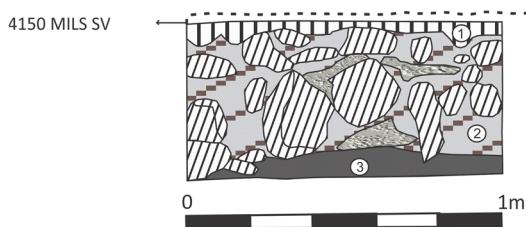
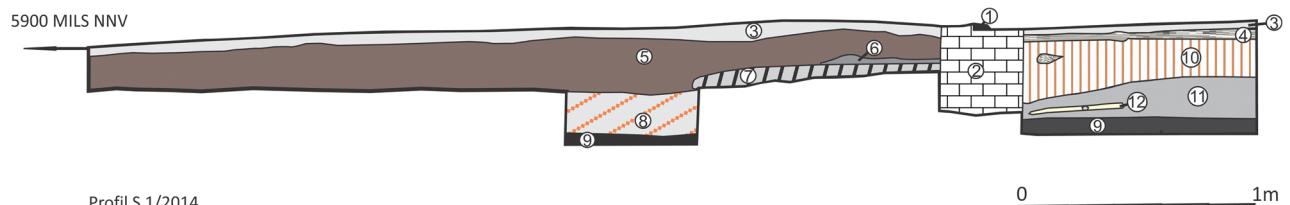
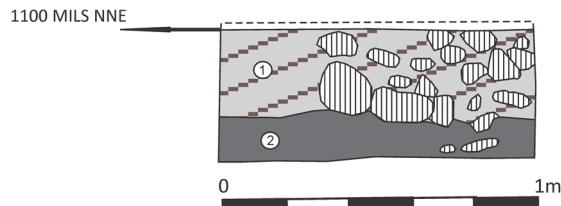

Figura 18. Galeșu: planul clădirii C20 (plan: Sorin Oanță-Marghitu și Tiberiu Vasilescu) / Galeșu: building plan of C20 (plan: Sorin Oanță-Marghitu and Tiberiu Vasilescu).

- 1 - soclul din ciment al peretelui de sud al clădirii
- 2 - depunere argiloasă de culoare roșiatică, pigmentată cu negru (umplutură)
- 3 - strat de culoare neagră (fostul vegetal)
- piatră
- ciment
- marginea soclului

2

- 1 - depunere argiloasă de culoare roșiatică pigmentată cu negru (umplutură)
- 2 - strat de culoare neagră (fostul vegetal)
- piatră
- marginea soclului

3

Figura 19. Galeșu: clădirea C20; 1–2. Profilele de vest și de nord ale sondajului S1; 3. Profilul de sud al sondajului S2 (profile: Sorin Oanță-Marghitu și Tiberiu Vasilescu) / Galeșu: building C20; 1–2. West and north profiles of sondage S1; 3. South profile of sondage S2 (profiles: Sorin Oanță-Marghitu and Tiberiu Vasilescu).

ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS / ABREVIERI

- AA – Archäologischer Anzeiger. Deutsches Archäologisches Institut, Darmstadt, München, Tübingen–Berlin
ACMI – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Bucureşti
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
ActaTS – Acta Terrae Septemcastrensis, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu
Acta Siculica – Acta Siculica. Anuarul Muzeului Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe
l'Anthropologie (Paris) – l'Anthropologie, Paris
Antiquity – Antiquity. A Quarterly Review of Archaeology, University of York
Anuarul MJIAp – Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești
ARA – Annuaire Roumain d'Anthropologie
Archaeometry – Archaeometry, Research Laboratory for Archaeology and the History of Art, Oxford University
ArchBulg – Archaeologia Bulgarica, Sofia
Area – Area, Royal Geographical Society, London
ArheologijaKiev – Arheologija. Nacional'na akademija nauk Ukrainsi. Institut archeologii, Kiiv
ArheologijaSSSR – Arheologija SSSR. Svod Archeologičeskikh Istočnikov, Moskva
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
BA – Biblioteca de Arheologie, Bucureşti
BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
BiblThrac – Bibliotheca Thracologica, Bucureşti
BMC – *Coinsof the Roman Empire in the British Museum*, London. I, *Augustus to Vitellius*, 1923; II, *Vespasian to Domitian*, 1930; III, *Nerva to Hadrian*, 1936; IV, *Antoninus Pius to Commodus*, 1968; V, *Pertinax to Elagabalus*, 1950 (H. Mattingly); VI, *Severus Alexander to Balbinus and Pupienus*, 1962 (R.A.G. Carson)
BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
BMJTAG – Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu”, Giurgiu
BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, Bucureşti
Bull. et Mém. de la Soc. d'Anthrop. de Paris – Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris
CA – Cercetări Arheologice, Bucureşti
Caiete ARA - Caietele ARA, Revistă de Arhitectură, Restaurare și Arheologie, Asociația ARA, Bucureşti
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Bucureşti
CercNum – Cercetări Numismatice, Bucureşti
Dacia / Dacia NS – Dacia / Dacia Nouvelle Série. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Académie Roumaine.
Institut d'archéologie « Vasile Pârvan », Bucarest
DOW, I – Dumbarton Oaks Catalogues. A. Bellinger, Ph. Grierson (eds.), *Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, I, *Anastasius to Maurice (491-602)*, Washington, 1966 (A. Bellinger)
EAIVR – C. Preda (ed.), *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României*, vol. I-III (1994, 1996, 2000), Bucureşti
EphemNap - Ephemeris Napocensis. Academia Română, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
Estiot, TM 5 – Sylviane Estiot, *Le trésor de Maraville (Var)*, în Trésors Monétaires, V, 1983, p. 9-115
Estiot, Venèra – Sylviane Estiot, *Ripostiglio della Venèra. Nuovo Catalogo Illustrato II/1*, Aureliano, Roma, 1995
FI – File de Istorie, Bistrița
FolArch – Folia Archaeologica, Budapest
Giard, Venèra – J.-B. Giard, *Ripostiglio della Venèra. Nuovo Catalogo Illustrato, III/1, Gordiano III-Quintillo*, Roma, 1995
Göbl – R. Göbl, *Die Münzprägung der Kaiser Valerianus I. / Gallienus / Saloninus (253/268), Regalianus (260) und Macrianus / Quietus (260–262)*, Viena, 2000
IJO – International Journal of Osteoarchaeology
IstMitt – Istanbuler Mitteilungen, Istanbul
Istros – Istros, Muzeul Brăilei, Brăila
JAS – Journal of Archaeological Science, London
JEA – Journal of European Archaeology
JFA – Journal of Field Archaeology

- KSIA (Kiev) – Kratkije Soobščenija Instituta Arheologij Akademij Nauk SSSR, Kiev
- KSIA (Moskva) – Kratkije Soobščenija Instituta Arheologij Akademij Nauk SSSR, Moskva
- Ktèma – Civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques, Strasbourg
- MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
- MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
- MIAR – Materialy i issledovaniya po arheologii Rossii
- MIBE – W. Hahn, M.A. Metlich, *Money of the Incipient Byzantine Empire (Anastasius I – Justinian I, 491–565)*, Viena, 2000
- Mousaios – Mousaios. Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău
- MuzNaț – Muzeul Național, București
- NZ – Numismatische Zeitschrift, Viena
- Peuce – Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
- Pick, Regling – B. Pick, K. Regling, *Die antiken Münzen Nord-Griechenlands*, I, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, Berlin, 1, 1898 (B. Pick), 2, 1910 (B. Pick, K. Regling)
- Pink, NZ – K. Pink, *Der Aufbau der Römischen Münzprägung in der Kaiserzeit*. VI/1, *Probus*, NZ, 71, 1946, p. 13-74
- Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
- PZ – Prähistorische Zeitschrift, Berlin-Mainz
- RA – Revue Archéologique, Paris
- Radiocarbon – An International Journal of Cosmogenic Isotope Research, Cambridge
- REA – Revue des Études Anciennes, Bordeaux
- RevBistr – Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița
- RevMuz – Revista Muzeelor, București
- RIC III – H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, III, *Antoninus Pius to Commodus*, London, 1930
- RIC IV, 1 – H. Mattingly, E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 1, *Pertinax to Geta*, London, 1968
- RIC IV, 2 – H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 2, *Macrinus to Pupienus*, London, 1938
- RIC IV, 3 – H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, IV, 3, *Gordian III – Uranius Antoninus*, London, 1949
- RIC V, 1 – P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V, 1, London, 1927 (retipărit 1968)
- RIC V, 2 – P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage*, V, 2, London, 1933 (retipărit 1968)
- RIC VI – C.H.V. Sutherland, *The Roman Imperial Coinage*, VI, *From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313)*, London, 1967
- RIC VII – P.M. Bruun, *The Roman Imperial Coinage*, VII, *Constantine and Licinius A.D. 313-337*, London, 1966
- RIC IX – J.W.E. Pearce, *The Roman Imperial Coinage*, IX, *Valentinian I-Theodosius I*, London, 1933 (retipărit 1968)
- Ruzicka, Inedita – L. Ruzicka, *Inedita aus Moesia Inferior*, NZ, 50, 1917, p. 73–173
- Quaternary International – Quaternary International. The Journal of the International Union for Quaternary Research
- SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
- SCA – Studii și Cercetări de Antropologie, București
- SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
- SCN – Studii și Cercetări de Numismatică, București
- SNG IX, BM – Silloge Numorum Graecorum, IX, The British Museum, I, *Black Sea*, London, 1993
- SNG XI, Stancomb – Silloge Numorum Graecorum, XI, *The William Stancomb Collection of coins of the Black Sea Region*, Oxford, 2000
- SovArh – Sovetskaja Arheologija, Moskva
- SP – Studii de Preistorie, București
- Stratum(Plus) – Stratum (Plus), Școala Superioară de Antropologie, Chișinău, Sankt Petersburg, București
- StudCom Satu Mare – Studii și comunicări Satu Mare
- StudCom Sibiu – Studii și Comunicări, Sibiu
- Th-D – Thraco-Dacica, București
- Tyragetia – Tyragetia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău
- Vărbanov – I. Vărbanov, *Greek Imperial Coins and their Values (The Local Coinage of the Roman Empire)*, I, *Dacia, Moesia Superior, Moesia Inferior*, Burgas, 2005
- Verh.Naturforsch.Ver. – Verhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn, Brünn (Brno)